

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Σπουδές Φύλου : Μεθοδολογίες, θεωρίες, πολιτικές

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**«Συμμετοχή Γυναικών στην πολιτική στην Ελλάδα: πλαίσιο,
προκλήσεις και προοπτικές»**

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια : Άννα Κρικέλη (Α.Μ. 529834)

Α' Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μαρία Στρατηγάκη

Β' Επιβλέπουσα καθηγήτρια : Ναυσικά Μοσχοβάκου

Αριθμός λέξεων: 16.761

Αθήνα, Ιούνιος 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Συμμετοχή Γυναικών στην πολιτική στην Ελλάδα: πλαίσιο,
προκλήσεις και προοπτικές»

Άννα Κρικέλη

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
Μαρία Στρατηγάκη
Ομότιμη Καθηγήτρια, Πάντειο
Πανεπιστήμιο

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
Ναυσικά Μοσχοβάκου
Επίκουρη Καθηγήτρια, Πάντειο
Πανεπιστήμιο

Αθήνα, Ιούνιος 2026

Ευχαριστίες

Στους ανθρώπους μου, που με στήριξαν ανελλιπώς όλη αυτή την περίοδο, στις γυναίκες που αφιέρωσαν χρόνο για τη συμμετοχή τους στην έρευνα και στις επιβλέπουσες μου, Μαρία Στρατηγάκη και Ναυσικά Μοσχοβάκου για την υπομονή, καθοδήγηση και πολύτιμη υποστήριξη.

Περίληψη

Η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία εκπονήθηκε με αφετηρία την παρατήρηση της εμμένουσας ύπαρξης ανισοτήτων ως προς τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική ζωή και της δυσκολίας επίτευξης ουσιαστικής έμφυλης ισότητας στον συγκεκριμένο τομέα. Η συμμετοχή των γυναικών στο συγκεκριμένο πεδίο παρουσιάζει ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά, με τις γυναίκες να αποτελούν μειοψηφία τόσο σε επίπεδο κεντρικού πολιτικού συστήματος όσο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η εργασία έχει ως στόχο να καταδείξει τις προκλήσεις που βιώνουν όσες γυναίκες επιλέγουν να ασχοληθούν με την πολιτική, την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης στην Ελλάδα αναφορικά με το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική αλλά και προτάσεις για περαιτέρω ενίσχυση αυτής. Για την επίτευξη των στόχων πραγματοποιείται η αξιοποίηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας συνδυαστικά με εμπειρική έρευνα. Η φεμινιστική ποιοτική προσέγγιση και συγκεκριμένα οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις με νυν ή πρώην γυναίκες πολιτικούς της κεντρικής πολιτικής σκηνής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, χρησιμοποιούνται με σκοπό να ρίξουν φως στις εμπειρίες των ίδιων των γυναικών που ασχολούνται ή ασχολήθηκαν στο παρελθόν με αυτόν τον τομέα. Μέσω των αφηγήσεων τους αναδεικνύονται τα βιώματά τους, οι προκλήσεις που έχουν αντιμετωπίσει κατά τη διάρκεια της καριέρας τους, η άποψή τους σχετικά με το υφιστάμενο πολιτικό σύστημα και τα μέτρα που αυτό υιοθετεί για την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική αλλά και τις προτάσεις τους για περαιτέρω αλλαγές. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας αποσκοπεί στην ανάδειξη των βασικών παραγόντων που περιορίζουν τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική αλλά και στη διατύπωση προτάσεων που μπορούν να συμβάλουν στην άρση των εμποδίων και στην επίτευξη έμφυλης ισότητας.

Λέξεις – Κλειδιά

Συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική, έμφυλη ισότητα, προκλήσεις, θετικά μέτρα, ποσοστάσεις.

Abstract

This master's thesis was developed based on the observation of the persistent inequalities regarding women's participation in political life and the challenges associated with achieving substantive gender equality in this field. Women's participation in politics remains particularly low, with women continuing to be underrepresented both within national political systems and in the European Parliament. The aim of this study is to examine the challenges faced by women who choose to engage in politics, to present the current situation in Greece regarding the institutional framework governing women's political participation and to propose measures for its further enhancement. To achieve these objectives, the study combines a review of the existing literature with empirical research. The methodological approach adopted is feminist qualitative research, specifically through semi-structured interviews conducted with current and former women politicians from the national political arena and the European Parliament. The interviews seek to shed light on the experiences of women who are or have been involved in politics. Through their narratives, the study explores their lived experiences, the challenges they have encountered throughout their political careers, their views on the existing political system and the measures it adopts to promote women's participation in politics, as well as their proposals for further reforms. The analysis of the research findings aims to identify the main factors that limit women's participation in political life and to formulate proposals that could contribute to overcoming existing barriers and advancing gender equality in the political sphere.

Keywords

women's participation in politics, gender equality, challenges, positive actions, gender quotas

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract	vi
Περιεχόμενα	vii
Κατάλογος Πινάκων	viii
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια	ix
Εισαγωγή	1
Α΄ Μέρος: Θεωρητικό Πλαίσιο	4
1. Γυναίκες, πολιτική συμμετοχή και δημοκρατία: Θεωρητικές Προσεγγίσεις	4
1.1 Η έμφυλη προσέγγιση της έννοιας της πολιτικής συμμετοχής	4
1.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις για τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική	6
2. Προκλήσεις και εμπόδια στη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική	9
2.1 Κοινωνικά και πολιτισμικά εμπόδια με έμφυλο πρόσημο	9
2.2 Θεσμικά Εμπόδια	15
3. Θεσμικό πλαίσιο και υφιστάμενη κατάσταση	18
3.1 Νομοθετικό πλαίσιο και ποσοστώσεις	18
3.2 Η εξέλιξη της παρουσίας των γυναικών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο πολιτικής	20
Β΄ Μέρος: Εμπειρική Διερεύνηση	27
4. Μεθοδολογία Έρευνας	27
4.1 Σκοπός και στόχοι της έρευνας	27
4.2 Ερευνητική Μέθοδος	27
4.3 Οι ημιδομημένες συνεντεύξεις	28
4.4 Το ερευνητικό δείγμα	29
4.5 Περιορισμοί και προκλήσεις της έρευνας	30
5. Θεματική Ανάλυση και παρουσίαση των αποτελεσμάτων	32
5.1 Προσωπικές Αφετηρίες και κίνητρα ενασχόλησης με την πολιτική	32
5.2 Προκλήσεις ως προς τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική	34
5.3 Κριτική στην υφιστάμενη κατάσταση και το θεσμικό πλαίσιο για τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική	39
5.4 Ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική	42
Συμπεράσματα	46
Βιβλιογραφία	50
Παράρτημα: Οδηγός Συνέντευξης	53

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Εξέλιξη της παρουσίας των γυναικών στο Ελληνικό κοινοβούλιο...	22
Πίνακας 2: Παρουσία γυναικών στο Ελληνικό κοινοβούλιο ανά κόμμα.....	23
Πίνακας 3: Παρουσία γυναικών στο Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο.....	25
Πίνακας 4: Προφίλ Συμμετεχουσών Έρευνας.....	30

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΕΚΚΕ	Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
ΚΕΘΙ	Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας
ΚΚΕ	Κουμμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΝΔ	Νέα Δημοκρατία
Ν.	Νόμος
ΠΑΣΟΚ	Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΣΥΡΙΖΑ	Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς
EIGE	European Institute for Gender Equality

Εισαγωγή

Στις 7 Ιουνίου του 1952 η Ελλάδα ψηφίζει τον ιστορικό νόμο Ν. 2159/1952 για πλήρη πολιτικά δικαιώματα των γυναικών (Ιδρυμα Βουλής, 2014). Έναν χρόνο αργότερα θα εκλεγεί η πρώτη Ελληνίδα βουλευτρια, η Ελένη Σκούρα ενώ το 1956 οι Ελληνίδες ασκούν για πρώτη φορά το εκλογικό τους δικαίωμα στις βουλευτικές εκλογές σε ολόκληρη την επικράτεια (Παντελίδου - Μαλούτα, 2006). Η εξέλιξη αυτή υπήρξε αποτέλεσμα δεκαετιών αγώνων των γυναικών για ισότητα στο εκλέγειν και εκλέγεσθαι. Παράλληλα, είχε ήδη μεσολαβήσει περίπου ένας αιώνας από την καθιέρωση καθολικής ψήφου για τους άνδρες πολίτες αυτή της χώρας. Μολονότι, το αίτημα για καθολική συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική ζωή κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου παρέμενε ζωντανό, η αναγνώριση του από το κράτος ήρθε τμηματικά με πρώτη διεκδίκηση τη συμμετοχή των γυναικών στις δημοτικές/κοινοτικές εκλογές το έτος 1930, δικαίωμα που αφορούσε μόνο εγγράμματες γυναίκες οι οποίες είχαν συμπληρώσει το 30^ο έτος της ηλικίας τους (Σαμίου, 2013).

Στο Άρθρο 4 (παρ.§1) του Συντάγματος του 1975 ορίζεται ότι «Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου» ενώ στο άρθρο 4§2 ορίζεται πως «Οι Ελληνίδες και οι Έλληνες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις». Η συνταγματική αυτή κατοχύρωση αποτέλεσε μια ιδιαίτερα σημαντική στιγμή για τη χώρα, καθώς αποτελεί αφετηρία θεσμικής αναγνώρισης της έμφυλης ισότητας.

Από εκεί και έπειτα και με την πάροδο των δεκαετιών ξεκίνησε μια σειρά από θεσμικές προσπάθειες αναγνώρισης των γυναικών ως ισότιμες σε διάφορα πεδία της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής.

Μέσα σε όλα αυτά τα χρόνια υπήρξαν έντονες αντιστάσεις προς την ισότητα, με την διατήρηση των έμφυλων ρόλων να αποτελεί έναν από τους βασικότερους ανασταλτικούς παράγοντες. Από τη στιγμή της γέννησης αγόρια και κορίτσια σε πολλές περιπτώσεις θα λάβουν διαφορετικά μηνύματα για το πως πρέπει να βιώσουν και εκφράσουν το φύλο τους, γεγονός που ενδέχεται να επηρεάσει την ταυτότητα τους. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο συγκροτούνται και οι έμφυλοι ρόλοι. Κατά τη διαμόρφωση της ανδρικής ταυτότητας καλλιεργούνται χαρακτηριστικά όπως η δύναμη, η προσωπική ελευθερία όπου είναι περισσότερο συνυφασμένα με τη δημόσια σφαίρα, ενώ ταυτόχρονα περιορίζεται η ενθάρρυνση συναισθηματικής έκφρασης (Παντελίδου-Μαλούτα, 2014β). Από την άλλη κατά τη συγκρότησή της γυναικείας ταυτότητας

καλλιεργούνται χαρακτηριστικά όπως η φροντίδα, η πειθαρχία και η ήπια συμπεριφορά όπου είναι περισσότερο συνυφασμένα με τον ιδιωτικό βίο (Παντελίδου-Μαλούτα, 2014β). Μπορεί να γίνει διακριτό πως αυτοί οι ρόλοι δρουν σε βαθύτερο επίπεδο και μπορούν να επηρεάσουν τις μελλοντικές επιλογές των υποκειμένων όπου στην ανάγκη που τους επιβάλλει η κοινωνία να εφαρμόσουν τους ρόλους τους, ενδέχεται να ακολουθήσουν πρότυπα «δύναμης» και «φροντίδας» αντίστοιχα (Παντελίδου-Μαλούτα, 2014β). Τα πολιτικά δικαιώματα και η ενασχόληση με την πολιτική ζωή είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με το δημόσιο βίο και χαρακτηριστικά που συνδέονται με αυτόν.

Η Ελλάδα έχει πραγματοποιήσει βήματα σε διάφορους τομείς της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής ως προς την έμφυλη ισότητα. Ωστόσο, παρά τα βήματα αυτά η ισότητα ως προς τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική παραμένει ιδιαίτερα χαμηλή.

Η παρούσα εργασία έχει ως αφετηρία την εμμένουσα αντίσταση ως προς την επίτευξη ουσιαστικής ισότητας σε αυτόν τον τομέα και τη δυσκολία να πραγματοποιηθούν αλλαγές σε ριζωμένες πεποιθήσεις εδώ και πολλά χρόνια. Στόχος της είναι να διερευνηθεί διεξοδικά η συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική ζωή της χώρας μας. Πιο συγκεκριμένα, στόχοι της εργασίας είναι: α) να διερευνηθεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο πολιτεύονται οι γυναίκες τόσο θεσμικά όσο και κοινωνικά, β) να εξετασθούν οι προσωπικές τους εμπειρίες και οι προκλήσεις που βιώνουν στην αρχή της πορείας τους, αλλά και κατά τη διάρκεια αυτής, καθώς και γ) να διατυπωθούν προτάσεις που μπορούν να ενισχύσουν τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική.

Η εργασία περιλαμβάνει δύο βασικά μέρη. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο και έχει ως στόχο την ανάδειξη των ερευνητικών ερωτημάτων από την μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας. Το πρώτο κεφάλαιο έχει τίτλο «Γυναίκες, Πολιτική Συμμετοχή και Δημοκρατία: Θεωρητικές Προσεγγίσεις», και τα υπό-κεφάλαια του έχουν στόχο την ανάδειξη του θεωρητικού πλαισίου για το οποίο γίνεται συζήτηση. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο υπό-κεφάλαιο προσεγγίζεται εννοιολογικά η πολιτική συμμετοχή ενώ επίσης εξετάζεται η συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική σε σχέση με τη δημοκρατία και αναλύεται η σημασία της πρώτης για την ύπαρξη ενός δημοκρατικού κράτους. Στο δεύτερο υπό-κεφάλαιο αναλύονται οι βασικές θέσεις διαφόρων ρευμάτων του φεμινισμού σε συνάρτηση πάντα με την πολιτική συμμετοχή των γυναικών. Στο δεύτερο Κεφάλαιο, εξετάζονται οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν γυναίκες, βάσει βιβλιογραφίας, που αποφάσισαν να ασχοληθούν με το χώρο

της πολιτικής. Οι θεματικές των προκλήσεων αφορούν κοινωνικά και πολιτισμικά εμπόδια αλλά και θεσμικά εμπόδια.

Στο τρίτο κεφάλαιο με τίτλο «Θεσμικό Πλαίσιο και υφιστάμενη κατάσταση» παρουσιάζεται το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο συμμετοχής των γυναικών. Ειδικότερα, γίνεται αναφορά στο νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας γύρω από τη συμμετοχή των γυναικών και τις ποσοστώσεις ως θετικό μέτρο ενίσχυσης αυτής. Επιπλέον, πραγματοποιείται η παρουσίαση ποσοτικών στοιχείων ως προς τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική σε εθνικό επίπεδο. Ειδικότερα, γίνεται αναφορά στις θέσεις που κατέχουν γυναίκες στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, σε υπουργικές θέσεις, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενώ επίσης γίνεται σύντομη αναφορά στην εξέλιξη αυτής της παρουσίας τα τελευταία χρόνια καθώς και σύγκριση με τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Το δεύτερο μέρος αυτής της εργασίας αφορά την εμπειρική διερεύνηση του θέματος. Η επιλογή αυτής γίνεται με σκοπό να γίνει εκ των έσω μια αναζήτηση όσων ερευνητικών ερωτημάτων έχουν προβληματίσει και αντληθεί από την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Το πρώτο κεφάλαιο του δεύτερου μέρους παρουσιάζει τη μεθοδολογία της έρευνας που έχει επιλεγεί. Συγκεκριμένα, αναλύεται η επιλογή της ποιοτικής προσέγγισης, η διεξαγωγή ημι-δομημένων συνεντεύξεων για την επίτευξη αυτής, τους λόγους για τους οποίους επιλέχθηκε η συγκεκριμένη μέθοδος και τα οφέλη της. Έπειτα, γίνεται αναφορά στο προφίλ όσων γυναικών πήραν μέρος στη διενέργεια των συνεντεύξεων. Στο επόμενο κεφάλαιο αναλύονται οι θεματικές ενότητες οι οποίες επιλέχθηκαν για τις συνεντεύξεις, ενώ, τέλος, επιχειρείται η σύνθεση βασικών συμπερασμάτων.

Μετά και την παρουσίαση των συμπερασμάτων, η εργασία αυτή έχει ως στόχο να ενισχύσει τον προβληματισμό γύρω από το ζήτημα της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική, να αναδείξει πλευρές που μπορεί να παραμένουν αθέατες μέχρι και σήμερα, προκλήσεις και ανασταλτικούς παράγοντες ως προς τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική. Παράλληλα, επιδιώκεται και η ανάδειξη μιας πιο αισιόδοξης σκοπιάς, με την παρουσίαση προτάσεων, οι οποίες θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική ζωή, πεδίο στο οποίο εξακολουθούν να παρατηρούνται σημαντικές προκλήσεις αναφορικά με την επίτευξη έμφυλης ισότητας.

Α' Μέρος: Θεωρητικό Πλαίσιο

1. Γυναίκες, πολιτική συμμετοχή και δημοκρατία: Θεωρητικές Προσεγγίσεις

1.1 Η έμφυλη προσέγγιση της έννοιας της πολιτικής συμμετοχής

Ως πολιτική συμμετοχή θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η εθελοντική δραστηριότητα από άτομα ή ομάδες που εκφράζουν πολιτικές θέσεις με στόχο αυτές να φτάσουν σε άτομα που κατέχουν πολιτικά αξιώματα (Grasso 2016, όπως αναφέρεται στο: Κωστόπουλος, 2017). Στην προσπάθεια να διατυπωθεί ένας σαφής ορισμός γύρω από την πολιτική συμμετοχή είναι χρήσιμο να πραγματοποιηθεί για αρχή μια διάκριση ως προς τις βασικές κατηγορίες της. Πιο συγκεκριμένα, η πολιτική συμμετοχή θα μπορούσε να διαχωριστεί σε δυο βασικές κατηγορίες τη συμβατική πολιτική συμμετοχή και τη μη συμβατική πολιτική συμμετοχή (Τεπέρογλου, 2016).

Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει διάφορες μορφές όπως την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος, που αποτελεί βασική μορφή πολιτικής δράσης, τις δράσεις και τη συμμετοχή γύρω από τα πολιτικά κόμματα, όπου μπορεί για παράδειγμα να περιλαμβάνουν τη συμμετοχή σε προεκλογικές εκστρατείες, εθελοντική δράση στα ίδια τα κόμματα ή κάποια οικονομική χορηγία προς αυτά. Μια ακόμη μορφή συμβατικής πολιτικής συμμετοχής αποτελούν οι επαφές με πολιτικά πρόσωπα για την προώθηση αιτημάτων ενώ επίσης ως μορφές συμβατικής πολιτικής συμμετοχής μπορεί να χαρακτηριστούν οι δράσεις σε τοπικό επίπεδο ή οι επαφές με τα ΜΜΕ (Τεπέρογλου, 2016).

Η δεύτερη κατηγορία αφορά τη μη συμβατική πολιτική συμμετοχή. Πιο συγκεκριμένα, σε αυτήν την κατηγορία πολιτικής συμμετοχής περιλαμβάνονται δράσεις κυρίως εκτός των θεσμών. Πιο συγκεκριμένα, κάποια παραδείγματα μη συμβατικών τρόπων πολιτικής συμμετοχής αποτελούν οι νόμιμες διαμαρτυρίες και διαδηλώσεις, ο πολιτικός καταναλωτισμός που περιέχει μποϊκοτάζ προϊόντων για πολιτικούς, περιβαλλοντικούς ή ηθικούς λόγους, οι δράσεις που αφορούν καταλήψεις κτηρίων ή αποκλεισμούς δρόμων αλλά και δράσεις που περιλαμβάνουν πιο έντονες αντιδράσεις όπως συγκρούσεις ή πρόκληση υλικών ζημιών. Στη μη συμβατική πολιτική συμμετοχή θα μπορούσε να ενταχθεί και η συμμετοχή μέσω διαδικτύου (Τεπέρογλου, 2016).

Με την αναφορά στην πολιτική συμμετοχή και ιδιαίτερα την κατηγορία που αφορά τη συμβατική μορφή αυτής, αναδύεται η έννοια της «ιδιότητας του πολίτη». Η έννοια του «πολίτη» είναι μια έννοια που στις συνειδήσεις πολλών έχει καταγραφεί με πολύ συγκεκριμένη μορφή. Η πολιτική συμμετοχή είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το ανδρικό φύλο. Μπορεί να γίνει διακριτό πως παρά τη συνταγματική αναθεώρηση που θεσμικά αναγνωρίζει την ισότητα μεταξύ όλων των πολιτών, η ιδιότητα του πολίτη δεν έχει ένα ουδέτερο πρόσημο (Παντελίδου-Μαλούτα, 2002). Είναι πολύ σύνηθες, ο όρος αυτός να παραπέμπει στο πρότυπο ενός λευκού άνδρα, συνήθως μέσης ηλικίας που θα έχει κατακτήσει τα πολιτικά του δικαιώματα και θα φέρει ενδεχομένως πάνω του χαρακτηριστικά δυναμισμού και ενεργής συμμετοχής. Είναι δηλαδή εμφανής ο ανδροκεντρισμός στην έννοια αυτή και η σύνδεση των ανωτέρω χαρακτηριστικών με τη δημόσια σφαίρα (Παντελίδου-Μαλούτα, 2002).

Στη χώρα μας οι γυναίκες κατέκτησαν τα πολιτικά τους δικαιώματα σε πολύ μεταγενέστερο χρόνο συγκριτικά με τους άνδρες, ενώ μέχρι και σήμερα όταν γίνεται αναφορά στη «συμμετοχή στα κοινά» αναδεικνύεται το χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών, το οποίο φαίνεται πως θέλει μεγάλη προσπάθεια για να γεφυρωθεί. Η έμφυλη διχοτόμηση με την ύπαρξη διπόλου («άνδρας-γυναίκα») και τα κοινωνικά συμφραζόμενα αυτού φαίνεται πως δεν συνδράμουν προς την ανωτέρω γεφύρωση. Οι έμφυλοι ρόλοι και τα στερεότυπα γύρω από το φύλο συνδέονται με αυτό το χάσμα στην πολιτική συμμετοχή. Όταν δηλαδή γίνεται αναφορά στο δίπολο και στα συνεπακόλουθα του γίνεται ουσιαστικά αναφορά στις απαντήσεις που δίνονται στο «Είμαι άντρας άρα...», «Είμαι γυναίκα άρα...». Είναι δηλαδή όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που στερεοτυπικά έχουν αποδοθεί σε άνδρες και γυναίκες μέσα στην εξέλιξη της κοινωνίας (Παντελίδου-Μαλούτα, 2002). Σε πολλές περιπτώσεις τα χαρακτηριστικά αυτά είναι συνυφασμένα με τον ιδιωτικό και δημόσιο βίο. Χαρακτηριστικά που είναι περισσότερο συνδεδεμένα με το δημόσιο βίο είναι πιο κοντά σε χαρακτηριστικά που υιοθετούν οι άνδρες (όπως π.χ. η δύναμη, η διεκδίκηση) ενώ χαρακτηριστικά που υιοθετούνται περισσότερο από γυναίκες (όπως η φροντίδα, η ήπια στάση στα πράγματα) είναι χαρακτηριστικά περισσότερο συνυφασμένα με τον ιδιωτικό βίο (Παντελίδου-Μαλούτα, 2002). Συνεπώς, η συμμετοχή στην πολιτική ζωή είναι συνδεδεμένη με τη δημόσια σφαίρα και χαρακτηριστικά που στερεοτυπικά είναι πιο κοντά σε αυτή.

Για ένα δημοκρατικό κράτος η μελέτη γύρω από την πολιτική συμμετοχή είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί ως παράγοντας διερεύνησης της ποιότητας της δημοκρατίας (Τεπέρογλου, 2016). Όπως μπορεί να γίνει αντιληπτό η συμμετοχή στις

πολιτικές αποφάσεις είναι κεντρικός πυλώνας για τη δημοκρατία, αλλά και ενδεχόμενη αντανάκλαση μιας δημοκρατικής διακυβέρνησης. Πολύ σημαντικό είναι επίσης να σημειωθεί πως η μελέτη της πολιτικής συμμετοχής είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την μελέτη των δικαιωμάτων των πολιτών (Τεπέρογλου, 2016). Σε αυτό το σημείο έχει νόημα να αναδειχθεί η σημασία της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική ως μορφή ποιότητας της δημοκρατίας.

Η μειωμένη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική δεν συνάδει με τις αρχές ενός κράτους το οποίο χαρακτηρίζεται ως δημοκρατικό. Για χρόνια οι γυναίκες παρέμεναν στο περιθώριο και δεν κατείχαν δημόσιο λόγο. Μόλις το 1952 απέκτησαν καθολικά το δικαίωμα εκλέγειν και εκλέγεσθαι (Ιδρυμα Βουλής, 2014), ενώ με την πάροδο των χρόνων η ισότητα ως προς τη πολιτική συμμετοχή σε θεσμικό επίπεδο παραμένει ιδιαίτερα χαμηλή (EIGE, 2026). Η αριθμητική και μόνο υπεροχή των γυναικών σε θέσεις ευθύνης δεν είναι από μόνη της μέτρο επίτευξης της έμφυλης ισότητας ως προς την πολιτική συμμετοχή, έχει ωστόσο τη σημασία της σε ένα επίπεδο που προσφέρει ορατότητα σε μια κοινωνική ομάδα που υφίσταται διακρίσεις και αποκλεισμούς.

Είναι λοιπόν σημαντική η διερεύνηση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική και οι προτάσεις για ενίσχυση αυτής για την ύπαρξη ενός δημοκρατικού κράτους με ισότιμο σεβασμό σε όλες/όλους τις/τους πολίτιδες/τες.

1.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις για τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική

Είναι σημαντικό προτού πραγματοποιηθεί η ανάλυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική στη χώρα μας και διαφόρων ζητημάτων γύρω από αυτή, να γίνει μια αναφορά σε σχετικές θεωρητικές προσεγγίσεις. Οι διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις προσφέρουν τη δυνατότητα μιας σφαιρικής και ουσιαστικής κατανόησης των θεμάτων στα οποία επικεντρώνεται η παρούσα εργασία, αλλά και των διαφορετικών οπτικών υπό τις οποίες μπορούν να εξετασθούν και αναλυθούν. Η φεμινιστική οπτική, αποτελεί τη βασική προσέγγιση που αυτή η εργασία επιλέγει για την ανάλυση του υπό-διερεύνηση αντικειμένου. Ειδικότερα, μέσα στα χρόνια, στις κοινωνικές επιστήμες δινόταν σε πολλές περιπτώσεις έμφαση στις εμπειρίες λευκών, στρέιτ ανδρών του δυτικού κόσμου (Harding, 1987) με τις γυναίκες να μένουν πολλές φορές αθέατες μέσα στις επιστημονικές κοινότητες, διαιωνίζοντας πολλές φορές στερεότυπα γύρω από την αντικειμενικότητα της επιστήμης η οποία αφορούσε περισσότερο την οπτική των ανδρών (Καμπούρη, 2015). Για αυτόν τον λόγο είναι σημαντική

η ανάδειξη θεμάτων που θα εμπεριέχουν τις εμπειρίες των ίδιων των γυναικών. Επιπλέον, κρίνεται ως σημαντική η ενίσχυση της ορατότητάς τους, καθώς συμβάλλει στην αναγνώριση των αναγκών, των βιωμάτων και της γενικότερης συμβολής τους στην κοινωνία.

Περνώντας στις φεμινιστικές προσεγγίσεις και τη σύνδεση τους με τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική, θα γίνει αναφορά στις εξής φεμινιστικές θεωρίες : στον φιλελεύθερο φεμινισμό, στο ριζοσπαστικό φεμινισμό, στον μαρξιστικό φεμινισμό αλλά και στην έννοια της διαθεματικότητας.

Κατά τον φιλελεύθερο φεμινισμό, σημαντικό ζήτημα αποτελεί η κατοχύρωση ίσων δικαιωμάτων αλλά και ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες (Αρβανίτης κ.ά., 2006). Αυτή η φεμινιστική προσέγγιση αναπτύχθηκε σε ένα μεγάλο βαθμό στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και έχει στο επίκεντρο της την άρση των διακρίσεων και την εστίαση σε θεσμικούς παράγοντες και πιο συγκεκριμένα σε θεσμικές μεταρρυθμίσεις (Bryson, 2004). Σχετικά με τη συμμετοχή των γυναικών στον τομέα της πολιτικής, ο φιλελεύθερος φεμινισμός θέτει στο επίκεντρο και προάγει τις «θετικές δράσεις» υπέρ των γυναικών. Τέτοιες «θετικές δράσεις» είναι, για παράδειγμα, οι ποσοτώσεις που αφορούν τη συμμετοχή των γυναικών σε ψηφοδέλτια ή σε όργανα πολιτικών κομμάτων με στόχο την ενίσχυση της (Αρβανίτης κ.ά., 2006). Για τον φιλελεύθερο φεμινισμό ο ρόλος του κράτους και ο εκσυγχρονισμός αυτού έχει μεγάλη σημασία για τη συμμετοχή στην πολιτική. Μέρος της κριτικής που του ασκείται έγκειται στην ατομικιστική αντίληψη, η οποία αντιμετωπίζει τις γυναίκες και συνολικά τα άτομα ως μέσα για την επίτευξη μεγαλύτερου κέρδους, παραβλέποντας τις φροντιστικές ευθύνες που επωμίζονται δυσανάλογα οι γυναίκες (Bryson, 2004).

Από την άλλη, για τον ριζοσπαστικό φεμινισμό το κύριο αίτιο της χαμηλής συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική είναι το ίδιο το σύστημα που τις καταπιέζει ως κοινωνική ομάδα. Ειδικότερα, γίνεται σαφής αναφορά στην πατριαρχία ως σύστημα καταπίεσης των γυναικών και μορφή κυριαρχίας που έχει ως στόχο την υποτέλεια τους (Αρβανίτης κ.ά., 2006). Γίνεται κατανοητό πως το σύστημα της πατριαρχίας θεσμοθετείται και υποβάλλει τις γυναίκες σε μια μειονεκτική θέση. Στον ριζοσπαστικό φεμινισμό προβάλλονται επίσης οι εμπειρίες των ίδιων των γυναικών ενώ τίθεται υπό συζήτηση και ο τομέας της φροντίδας (Bryson, 2004), ο οποίος λόγω κοινωνικών στερεοτύπων παραμένει σταθερά συνδεδεμένος με τις γυναίκες και λειτουργεί πολλές φορές ως παράγοντας μειωμένης συμμετοχής στην πολιτική. Για τη

συγκεκριμένη προσέγγιση, ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται η προσπάθεια ανατροπής του υφιστάμενου καταπιεστικού συστήματος και των πατριαρχικών δομών ώστε να μπορεί να γίνει λόγος για ουσιαστική έμφυλη ισότητα και στον τομέα της πολιτικής αλλά και σε κάθε τομέα της κοινωνικής, οικονομικής ζωής -και όχι απλά ποσοτική αύξηση της συμμετοχής των γυναικών.

Η φεμινιστική προσέγγιση του μαρξιστικού/σοσιαλιστικού φεμινισμού, που αναπτύχθηκε σε μεγάλο βαθμό στη Μεγάλη Βρετανία, θέτει στο επίκεντρο της τη σχέση της θεωρίας για την ταξική κοινωνική σύγκρουση με τη γυναικεία καταπίεση (Αρβανίτης κ.ά., 2006). Πιο συγκεκριμένα, σε αυτή την προσέγγιση γίνεται αναφορά στην έννοια της «κοινωνικής αναπαραγωγής», του ρόλου δηλαδή που στις περισσότερες περιπτώσεις υιοθετούν οι γυναίκες γύρω από την οικιακή φροντίδα (Bryson, 2004). Συγκεκριμένα, ο όρος αυτός καταδεικνύει τις δραστηριότητες που αφορούν την αναπαραγωγή και τη φροντίδα της οικογένειας και του σπιτιού που παραδοσιακά έχουν ταυτιστεί με τις γυναίκες. Ο οικιακός ρόλος των γυναικών για την μαρξιστική αντίληψη, συμβάλλει στην αναπαραγωγή εργατικού δυναμικού που με τη σειρά του ενισχύει το οικονομικό σύστημα. Μέσα από αυτή τη θεωρία γίνεται εμφανής η συσχέτιση της μειωμένης συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική με τον καπιταλισμό και τους ρόλους που υιοθετούν άτυπα μέσα στην οικογένεια με αποτέλεσμα την οικονομική τους εξάρτηση. Για αυτή τη θεωρητική προσέγγιση φαίνεται πως είναι σημαντική η ανατροπή του οικονομικού συστήματος με συνέπεια την οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών που θα επιφέρει περαιτέρω ενίσχυση της συμμετοχής τους σε διαδικασίες που αφορούν τη δημόσια ζωή. Είναι εμφανές πως σε αυτήν την προσέγγιση εκτός από τον παράγοντα φύλο μπαίνει στην εξίσωση και ο παράγοντας της κοινωνικής τάξης και της οικονομικής κατάστασης ως πηγές μειωμένης συμμετοχής και διάκρισης έναντι των γυναικών (Bryson, 2004).

Η προσέγγιση της διαθεματικότητας, αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο διάφοροι κοινωνικοί παράγοντες και ταυτότητες αλληλοεπιδρούν, δημιουργώντας πολλαπλές μορφές προνομίων ή διακρίσεων. Η διαθεματική προσέγγιση προσπαθεί να ρίξει φως σε διάφορες παραμέτρους, όπως για παράδειγμα η φυλή, η εθνοτική καταγωγή, η κοινωνική τάξη, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ηλικία οι οποίες, καθώς διασταυρώνονται, προκαλούν πολλές και διαφορετικές μορφές κοινωνικής καταπίεσης (Ζαββού, 2021). Μέσα από αυτήν την προσέγγιση -και σε συνάρτηση με τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική- γίνεται αντιληπτό πως δεν είναι δόκιμη η πρόσληψη των γυναικών ως μιας ενιαίας κατηγορίας, καθώς ανάλογα με όλες τις παραπάνω παραμέτρους, οι οποίες μπορεί να λειτουργούν και ως

παράγοντες περιθωριοποίησης, αντιμετωπίζουν πολλαπλά εμπόδια και διακρίσεις οι οποίες καθιστούν ακόμη πιο δύσκολη τη συμμετοχή τους στην πολιτική ζωή. Συνεπώς, μέσα από αυτή τη θεωρία γίνεται αντιληπτή η ανάγκη για συνεκτίμηση όλων των διαστάσεων που μπορεί να περιορίζουν τις γυναίκες και να τις φέρνουν αντιμέτωπες με διαφορετικές διακρίσεις αλλά και για καταπολέμηση όλων αυτών των συστημάτων που τις διαιωνίζουν.

Από τα παραπάνω, αφενός παρουσιάζονται οι διαφορετικές φεμινιστικές προσεγγίσεις σε συνάρτηση με τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική, και αφετέρου διαφαίνεται πως κοινός παρονομαστής όλων είναι το γεγονός πως οι γυναίκες βιώνουν δυσανάλογα εμπόδια σε διάφορους τομείς της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής με συνεπακόλουθο και τη συμμετοχή τους στην πολιτική.

2. Προκλήσεις και εμπόδια στη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική

2.1 Κοινωνικά και πολιτισμικά εμπόδια με έμφυλο πρόσημο

Τα στερεότυπα που εξακολουθούν να υφίστανται οι γυναίκες στον χώρο της πολιτικής μέχρι και σήμερα αποτελούν σημαντικό παράγοντα της μειωμένης συμμετοχής τους (Παντελίδου-Μαλούτα, 2014β). Μέχρι και στις μέρες μας, όταν γίνεται αναφορά σε πολιτικό, η εικόνα που επικρατεί είναι αυτή ενός άνδρα πολιτικού. Το βασικό στερεότυπο που συνδέεται με αυτή την αντίληψη είναι πως οι γυναίκες θεωρούνται σε μικρότερο βαθμό πολιτικά όντα συγκριτικά με τους άνδρες με ικανότητα συμμετοχής στη δημόσια ζωή (Παντελίδου-Μαλούτα, 2014β). Η αντίληψη πως οι γυναίκες δραστηριοποιούνται περισσότερο στον ιδιωτικό χώρο και πως δεν ενδιαφέρονται ουσιαστικά για ζητήματα που αφορούν τη δημόσια σφαίρα δημιουργεί ένα φαύλο κύκλο, στο πλαίσιο του οποίου τα στερεότυπα πολλές φορές τείνουν να επιβεβαιώνονται μέσω του φαινομένου της «αυτοεκληρούμενης προφητείας» (Παντελίδου-Μαλούτα, 2014β). Με άλλα λόγια, τα στερεότυπα εγγράφονται στις συνειδήσεις των ατόμων και τείνουν να διαιωνίζονται, καθώς γίνονται αντιληπτά ως μια δεδομένη πραγματικότητα που τα άτομα έχουν μάθει κατά την κοινωνικοποίηση τους. Κατά την ανατροφή και κοινωνικοποίηση των παιδιών αναπτύσσονται πολλές φορές διαφορετικά χαρακτηριστικά και προσδοκίες ως στοιχεία της υποτιθέμενης «φύσης» ανδρών και γυναικών. Οι διαχωρισμοί δηλαδή μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου βίου αποκτούν χαρακτήρα φυσικών διαφορών και σταδιακά εδραιώνονται ως κοινωνική πραγματικότητα (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου,

2019). Η αναπαραγωγή στερεοτύπων γύρω από το φύλο που συνδέουν περισσότερο τους άνδρες με τη δημόσια σφαίρα και την άσκηση εξουσίας, δημιουργεί αμφισβήτηση απέναντι στη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα πολλές φορές ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού να εξακολουθεί να δείχνει μεγαλύτερη προτίμηση ως προς την επιλογή ανδρών για ανάληψη ηγετικών θέσεων (Αρβανίτης κ.ά., 2006). Μέσα στην ιστορία η αναπαραγωγή τέτοιου είδους στερεοτύπων και η μειωμένη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική, δημιουργούσε ένα ακόμη εμπόδιο, αυτό της υποτιθέμενης έλλειψης πολιτικής εμπειρίας. Η έλλειψη αυτή, λογίζονταν ως πρόβλημα για την ενίσχυση και στήριξη της συμμετοχής τους (Αρβανίτης κ.ά., 2006).

Εκτός των στερεοτύπων που διακονίζουν τις προκλήσεις που βιώνουν οι γυναίκες που αποφασίζουν να ασχοληθούν με την πολιτική, οι κοινωνικοί ρόλοι που υιοθετούν και αναπαράγουν κατά τη διάρκεια της ζωής τους θα μπορούσαν να ενισχύουν τις ανωτέρω προκλήσεις. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το ΚΕΘΙ παρατηρήθηκε πως ένας σημαντικός παράγοντας συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική ζωή είναι η στάση του συζύγου ή στενών οικογενειακών προσώπων. Πιο συγκεκριμένα, η αρνητική στάση ως προς τη συμμετοχή στην πολιτική ζωή μπορεί να εξελιχθεί ως ανασταλτικός παράγοντας για τις γυναίκες (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Η στήριξη του οικογενειακού περιβάλλοντος φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο καθώς μπορεί να καθορίσει τη συμμετοχή στον πολιτικό χώρο.

Σε αυτό το σημείο, κρίνεται σκόπιμη μια αναφορά στους διαφορετικούς ρόλους που διαδραματίζουν άνδρες και γυναίκες στον ιδιωτικό βίο. Μέχρι και σήμερα, οι γυναίκες εξακολουθούν σε ένα μεγάλο βαθμό να είναι οι κύριες υπεύθυνες της άτυπης φροντίδας και εργασίας που διαδραματίζεται εντός του σπιτιού. Αν ανατρέξουμε στο Gender Equality Index για το προηγούμενο έτος θα διαπιστώσουμε πως στη χώρα μας το 37% των γυναικών περνάει περισσότερες από 35 ώρες εβδομαδιαίως, με σκοπό την ανατροφή των παιδιών (έναντι του 15% των ανδρών για τις ίδιες ώρες), ενώ το 65% των γυναικών ασχολείται με τις οικιακές εργασίες σε καθημερινή βάση. Το ποσοστό των ανδρών για τις ίδιες εργασίες ανέρχεται στο 28% (Gender Equality Index, 2026). Η ενασχόληση με τη φροντίδα των μελών της οικογένειας και του σπιτιού έχει ως αποτέλεσμα έναν ακόμη παράγοντα περιορισμού της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική, αυτού της έλλειψης διαθέσιμου χρόνου (Αρβανίτης κ.ά., 2006). Μπορεί να γίνει εύκολα διακριτό πως οι γυναίκες θεωρούνται κύριες υπεύθυνες για την ανάληψη ρόλων φροντίδας (Παντελίδου-Μαλούτα, 2014β). Σε πολλές περιπτώσεις, καλούνται

να επιλέξουν ανάμεσα στην επαγγελματική τους εξέλιξη ή τη φροντίδα των παιδιών τους ή μεγαλύτερων ηλικιακά μελών της οικογένειας που μπορεί να είναι συγγενείς εξ αίματος ή εξ αγχιστείας. Το βάρος αυτής της άμισθης εργασίας βαραίνει δυσανάλογα τις γυναίκες τόσο ψυχολογικά όσο και οικονομικά καθώς οι παραπάνω κοινωνικοί ρόλοι από τη μια θεωρούνται υποχρέωση των γυναικών από την άλλη απαξιώνονται και δεν υποστηρίζονται επαρκώς από το κράτος (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Υιοθετώντας αυτούς τους ρόλους υιοθετούν και τις οικονομικές συνέπειες που τις αποκλείει σε πολλές περιπτώσεις από την κοινωνική ζωή (Παντελίδου-Μαλούτα, 2014β). Η εμμένουσα διατήρηση αυτών των ρόλων πολλές φορές δημιουργεί στις γυναίκες την αίσθηση πως οι προσδοκίες γύρω από τη φροντίδα είναι δεδομένες. Αυτό δυσχεραίνει τη διεκδίκηση θέσεων σε πιο ανταγωνιστικά περιβάλλοντα όπως αυτό της πολιτικής (Αρβανίτης κ.ά., 2006). Είναι λοιπόν φανερό πως οι παραδοσιακοί ρόλοι φέρνουν σε δυσμενή θέση τις γυναίκες τόσο ως προς την συμμετοχή στην πολιτική όσο και σε άλλα πεδία της κοινωνικής και οικονομικής ζωής (Παντελίδου-Μαλούτα, 2014β).

Σημαντικός παράγοντας προκλήσεων κρίνεται και ο σεξισμός και η γενικότερη πολιτική κουλτούρα που επικρατεί στη χώρα μας. Αρχικά κρίνεται σημαντική η αναφορά στον σεξισμό που βιώνουν οι γυναίκες οι οποίες αποφασίζουν να ασχοληθούν με την πολιτική, τόσο στο εσωτερικό του πολιτικού συστήματος και της βουλής όσο και μέσω της δημόσιας προβολής τους από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Οι σεξιστικές στάσεις συμβάλλουν στη διαμόρφωση αντιλήψεων που περιορίζουν τη συμμετοχή και την στήριξη των γυναικών στην πολιτική. Οι αντιλήψεις αυτές συνδέονται με την προτίμηση της κοινής γνώμης στους άνδρες για θέσεις που αφορούν πολιτικά αξιώματα, ενώ οι γυναίκες πολιτικοί συχνά αξιολογούνται με βάση την προσωπική/οικογενειακή τους ζωή και όχι με βάση τις ικανότητες τους, τις πολιτικές τους θέσεις ή το έργο τους (Αρβανίτης κ.ά., 2006).

Εντός του Ελληνικού κοινοβουλίου, δεν είναι λίγα τα περιστατικά έντονου σεξισμού από άνδρες βουλευτές σε γυναίκες πολιτικούς. Μόνο τα τελευταία τρία χρόνια έχουν καταγραφεί αρκετά περιστατικά, με σεξιστικά σχόλια που υπονόμευαν την προσωπικότητα των γυναικών και αναπαρήγαγαν έμφυλα στερεότυπα. Φράσεις όπως «*Κάντε και κανένα παιδί*», «*Εδώ είναι Βουλή κυρία μου, δεν είναι η κουζίνα σας*», «*άγαμη και άτεκνη υπουργός*», ενισχύουν στερεότυπα που θέλουν τις γυναίκες να περιορίζονται στον ρόλο της φροντίδας, ενώ παράλληλα θεωρούν τη μητρότητα ως αυτονόητη κοινωνική υποχρέωσή τους (Δόβρη, 2026). Επίσης, αρκετά έντονος είναι και ο γλωσσικός σεξισμός μέσα στις διαδικασίες της Βουλής.

Έχει καταγραφεί μεγαλύτερη χρήση του αρσενικού γένους με αποτέλεσμα να προκύπτει για ακόμη μια φορά μειωμένη ορατότητα των γυναικών. Σε πολλές περιπτώσεις, βουλευτρίες που έκαναν χρήση του θηλυκού γένους, δέχτηκαν επίπληξη (Τσαμπούκας, 2017), ενώ μόλις το 2015 με συμπλήρωση του άρθρου 140 του Κανονισμού της Βουλής, οι γυναίκες μπόρεσαν να δηλώσουν «Παρούσα» κατά τη διάρκεια ψηφοφοριών.

Τα ΜΜΕ συχνά διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο ως προς την ανάδειξη και αναπαραγωγή τέτοιων στερεοτύπων. Ούτως η άλλως ο σεξισμός σε κάθε έκφανση του, στην πολιτική, στην εργασία, στην οικογένεια, στις κοινωνικές σχέσεις βασίζεται σε αντιλήψεις που αντιμετωπίζουν τις γυναίκες ως υποδεέστερες, αγνοώντας την ανθρώπινη υπόστασή τους και απαξιώνοντας τις δυνατότητές τους (Παντελίδου-Μαλούτα, 2014β). Ειδικότερα, όσον αφορά τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που επιλέγουν να παρουσιάσουν γυναίκες πολιτικούς με τρόπο μη σχετικό με την πολιτική τους δράση. Αντί να δίνεται έμφαση στις πολιτικές θέσεις και αποφάσεις και δημόσιες παρεμβάσεις των γυναικών, συχνά εστιάζουν σε χαρακτηριστικά εξωτερικής εμφάνισης, ένδυσης σε συγκεκριμένες περιστάσεις ακόμη και στις προσωπικές τους σχέσεις (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Παράλληλα, έχει παρατηρηθεί πως λάθη ή αστοχίες γυναικών πολιτικών, π.χ. σε δημόσιες τοποθετήσεις, τυγχάνουν δυσανάλογης προβολής συγκριτικά με άνδρες συναδέλφους τους (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Ενισχύοντας κατά αυτόν τον τρόπο την όποια δυσπιστία απέναντι σε γυναίκες πολιτικούς. Σύμφωνα με τη θεωρία της έμφυλης διαμεσολάβησης, οι γυναίκες πολιτικοί αντιμετωπίζονται ως «εξαιρέσεις» μέσα στο κυρίαρχο αντρικό πρότυπο άσκησης πολιτικής και παρουσιάζονται από τα μέσα υπό το πρίσμα της ανδρικής σκοπιάς και αφήγησης (Μοσχοβάκου & Χατζηαντωνίου, 2018). Ως αποτέλεσμα, υπόκεινται σε πολύ μεγαλύτερο έλεγχο, γεγονός που παγιώνει αυτή την πρακτική ως μια ακόμη μορφή διάκρισης.

Σε έρευνα του ΚΕΘΙ, σχετικά με την παρουσίαση των γυναικών σε έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα διαπιστώθηκε πως πολύ συχνά τα δημοσιεύματα επικεντρώνονται σε χαρακτηριστικά συμπεριφοράς και προσωπικότητας των γυναικών, καθώς και σε πληροφορίες που δεν σχετίζονται άμεσα με το θέμα που πραγματεύονται, οι οποίες μπορεί να είναι και αρκετά προσωπικές (Μοσχοβάκου & Χατζηαντωνίου, 2018). Αντίστοιχα, μεγάλη έμφαση δίνεται συχνά στην ηλικία τους αλλά και στη σχέση που μπορεί να έχουν με κάποιο πρόσωπο ανδρικού φύλου της οικογένειάς τους ή της προσωπικής τους ζωής. Η ίδια έρευνα έδειξε πως οι γυναίκες

πολιτικοί προβάλλονται σε μεγαλύτερο βαθμό μετά την εκλογή τους παρά προεκλογικά ενώ σε πολλές περιπτώσεις πραγματοποιούνται υποτιμητικά σχόλια για τις ικανότητες τους. Επιπλέον, προσφωνούνται πολύ συχνότερα με το μικρό τους όνομα σε αντίθεση με τους άνδρες συναδέλφους τους, κάτι που μπορεί να υποδηλώνει μειωμένη θεσμική αναγνώριση (Μοσχοβάκου & Χατζηαντωνίου, 2018).

Εκτός του σεξισμού που δέχονται οι γυναίκες σε αυτόν τον χώρο, είναι εύλογο να γίνει μια αναφορά και στη γενικότερη πολιτική κουλτούρα που επικρατεί στην Ελλάδα. Πολλές γυναίκες στην προσπάθειά τους να ενταχθούν σε αυτό το χώρο που για δεκαετίες έχει δομηθεί πάνω σε ανδρικά πρότυπα και πρακτικές έρχονται αντιμέτωπες με ένα ιδιαίτερο δίλημμα. Ένα μέρος των γυναικών που αποφασίζουν να ασχοληθούν με την πολιτική, υιοθετούν συχνά ανδρικά πρότυπα συμπεριφοράς με σκοπό να «επιβιώσουν» σε ένα τόσο ανδροκρατούμενο χώρο και να γίνουν αποδεκτές (Παντελίδου-Μαλούτα, 2014β). Αυτό μπορεί να εκφράζεται με το ύφος της επικοινωνίας τους, τη γλώσσα που χρησιμοποιούν ή άλλων συμπεριφορικών χαρακτηριστικών που είναι πιο κοντά σε ανδρικά πρότυπα συμπεριφοράς (Παντελίδου-Μαλούτα, 2014β). Η διαδικασία αυτή μπορεί να γίνει αντιληπτή ως μορφή «αρρενωποίησης» κατά την οποία ορισμένες γυναίκες υιοθετούν μια ουδέτερη μη σεξουαλικοποιημένη δημόσια εικόνα ή προσπαθούν να περιορίσουν στοιχεία που συνδέονται με τη θηλυκότητα. Στο πλαίσιο αυτό, πολλές φορές θα αποστασιοποιηθούν και από το φεμινισμό (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019), με σκοπό να απομακρυνθούν από στερεοτυπικές αναπαραστάσεις αυτού στη δημόσια σφαίρα. Ωστόσο, τέτοιες πρακτικές δύναται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην προσωπική ταυτότητα των γυναικών.

Τέλος, ιδιαίτερη σημασία έχει η αναφορά στην εσωτερίκευση των κοινωνικών προτύπων και στην έλλειψη αυτοπεποίθησης που μπορεί να νιώθουν αρκετές γυναίκες που επιλέγουν να ασχοληθούν με την πολιτική. Οι ψυχολογικοί αυτοί φραγμοί συνδέονται συχνά με εσωτερικευμένες αντιλήψεις υποτέλειας βάση των προτύπων που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Έτσι, πολλές γυναίκες μπορεί να νιώθουν φόβο ή αμφιβολία προς τις δυνατότητες τους να διεκδικήσουν αξιώματα στο δημόσιο τομέα που είναι περισσότερο συνδεδεμένα με το ανδρικό φύλο. Η αίσθηση αναποτελεσματικότητας σε συνδυασμό με το φόβο δημόσιας έκθεσης μπορεί να δρουν ανασταλτικά ειδικότερα σε νέες γυναίκες που σε πολλές περιπτώσεις καλούνται να αποδείξουν περισσότερα σε σύγκριση με τους άνδρες συνομήλικους τους (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019).

2.1.1. Έμφυλοι ρόλοι και επαγγελματικοί περιορισμοί

Ένας ακόμη παράγοντας που αποδυναμώνει τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική είναι η οικονομική επισφάλεια και η περιορισμένη πρόσβαση σε οικονομικούς πόρους, φαινόμενα που συνδέονται στενά με την αναπαραγωγή έμφυλων ρόλων (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις τα μέτρα συμφιλίωσης μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής, όπως για παράδειγμα οι γονικές άδειες, αντιμετωπίζονται κυρίως ως ένα ζήτημα που αφορά αποκλειστικά τις γυναίκες, ενισχύοντας με αυτό τον τρόπο το στερεότυπο που συνδέει κατά κύριο λόγο τις γυναίκες με την παροχή φροντίδας (Καμπούρη, 2022). Παράλληλα, η έλλειψη επαρκών και διευρυμένων δομών κοινωνικής φροντίδας όπως για παράδειγμα παιδικοί σταθμοί με διευρυμένο ωράριο καθιστά ακόμη δυσκολότερη τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Η περιορισμένη διαθεσιμότητα των εν λόγω υπηρεσιών εντείνει το βάρος που επωμίζονται οι γυναίκες ως προς τη συμφιλίωση της πολιτικής τους δραστηριότητας και των φροντιστικών υποχρεώσεων.

Σε επίπεδο εργασίας, η ύπαρξη μισθολογικού χάσματος, το οποίο εξακολουθεί να υφίσταται μέχρι και σήμερα στη χώρα μας, συνιστά ένα ακόμη πεδίο προκλήσεων για τις γυναίκες που αποφασίζουν να ασχοληθούν με την πολιτική. Οι γυναίκες συχνά αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες στην ανάπτυξη απαραίτητων δικτύων ηγεσίας και επιρροής που θα τους επιτρέψουν να ελιχθούν σε μεγαλύτερο βαθμό και στο χώρο της πολιτικής (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Οι πολλαπλοί ρόλοι που καλούνται να επιτελέσουν τις επιβαρύνουν δυσανάλογα, με αποτέλεσμα να οδηγούνται πολλές φορές σε ευέλικτες μορφές απασχόλησης όπως για παράδειγμα εργασία με μειωμένο ωράριο. Ωστόσο, η μερική απασχόληση συχνά συνδέεται με επισφαλείς συνθήκες εργασίας και περιορισμένες οικονομικές απολαβές, γεγονός που δυσχεραίνει την οικονομική αυτονομία των γυναικών. Αυτό μπορεί να έχει ως συνέπεια τη δυσκολία κάλυψης του οικονομικού κόστους που απαιτείται με τη συμμετοχή στην πολιτική όπως για παράδειγμα τη χρηματοδότησή μιας προεκλογικής εκστρατείας (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Η περιορισμένη διαθεσιμότητα οικονομικών πόρων για την κάλυψη των οικονομικών εξόδων που απαιτούνται έχει αναδειχθεί και από έρευνα του ΚΕΘΙ ως ένας βασικός παράγοντας μειωμένης συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική. Ένα μεγάλο ποσοστό τόσο των πολιτών όσο και των γυναικών που ασχολούνται με την ενεργό πολιτική δήλωσαν την έλλειψη κεφαλαίου ως ένα παράγοντα

μειωμένης συμμετοχής στην πολιτική ενώ παράλληλα διαπιστώθηκε ότι οι γυναίκες υποψήφιες διαθέτουν συχνά μικρότερη πρόσβαση σε χορηγούς και χρηματοδοτικά δίκτυα (Αρβανίτης κ.ά., 2006).

Εκτός από τους οικονομικούς περιορισμούς, σημαντικό είναι να αναφερθούν και οι γεωγραφικοί περιορισμοί που δυσχεραίνουν τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική ζωή. Για τις γυναίκες που δεν κατοικούν στην πρωτεύουσα όπου συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος της πολιτικής δραστηριότητας, αλλά διαμένουν σε περιοχές της περιφέρειας, η ενασχόληση με την πολιτική καθίσταται ακόμη πιο απαιτητική (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Οι πόροι που απαιτούνται για τις συχνές μετακινήσεις, καθώς η μεγάλη απόσταση από το οικογενειακό και υποστηρικτικό τους περιβάλλον, αποτελούν συχνά σημαντικά εμπόδια για τις γυναίκες που επιδιώκουν να δραστηριοποιηθούν πολιτικά.

Οι παραπάνω προκλήσεις όταν εξετασθούν υπό το πρίσμα της διαθεματικότητας αναδεικνύουν ότι οι διαφορετικές κοινωνικές αφετηρίες των γυναικών επηρεάζουν με διαφορετικό τρόπο τις δυνατότητες της πολιτικής τους συμμετοχής. Παράγοντες όπως η κοινωνική τάξη, η οικονομική κατάσταση στην οποία ανήκουν ακόμη και η καταγωγή μπορούν να διαμορφώσουν διαφορετικές εμπειρίες αποκλεισμού ή προνομιών, επηρεάζοντας την πρόσβαση τους στην πολιτική ζωή. Για αυτόν τον λόγο, η διαθεματική προσέγγιση κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική για την κατανόηση των πολλαπλών εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες.

2.2.Θεσμικά Εμπόδια

Ο τρόπος λειτουργίας του κράτους και των θεσμών επηρεάζει, με τη σειρά του, τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική. Η πρόσβαση και η συμμετοχή στο χώρο της πολιτικής εξακολουθεί να αποτελεί σημαντική πρόκληση για τις γυναίκες που αποφασίζουν να δραστηριοποιηθούν πολιτικά. Τα πολιτικά κόμματα και ο τρόπος που αυτά λειτουργούν φαίνεται να σχηματίζουν εμπόδια ως προς την ενεργό πολιτική συμμετοχή των γυναικών (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Στην Ελλάδα, τα πολιτικά κόμματα πολλές φορές φαίνεται να λειτουργούν ως «φρουροί» των πολιτικών αξιωμάτων. Αυτό σημαίνει πως διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον έλεγχο των διαδικασιών επιλογής, στρατολόγησης και υποστήριξης των υποψηφίων. Μέσα από αυτούς τους μηχανισμούς ελέγχου, τα κόμματα

καθορίζουν αποκλειστικά ποιες γυναίκες θα συμπεριληφθούν στα ψηφοδέλτια αλλά και σε ποια σειρά με ότι επίπτωση μπορεί να έχει αυτό στην εκλογή τους (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Παράλληλα, διάφορες εσωκομματικές αποφάσεις όπως είναι παραδείγματος χάρη η εφαρμογή ποσοστώσεων στα ψηφοδέλτια, η επιλογή ίσης κατά φύλο εκπροσώπησης ή ακόμη και οι ρόλοι που αναλαμβάνουν οι γυναίκες εντός του κομματικού μηχανισμού τείνουν να δημιουργούν πρόσθετα εμπόδια λόγω του ανδροκεντρικού χαρακτήρα που διακατέχει αυτές τις διαδικασίες (Βουγιούκα & Λιάπη, 2022). Η παραπάνω θέση περί ανδροκεντρισμού φαίνεται να επαληθεύεται από το γεγονός ότι, ιδιαίτερα στις μονοεδρικές περιφέρειες πολύ συχνά επιλέγονται άνδρες υποψήφιοι για τη διεκδίκηση της έδρας (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Συνολικά, ο τρόπος λειτουργίας των θεσμών χαρακτηρίζεται από μια κουλτούρα αρρενωπότητας, η οποία αναπαράγεται μέσα από τις πολιτικές και τις πρακτικές των κομμάτων. Μέσω επαναλαμβανόμενων στάσεων, συμπεριφορών, αξιών και στερεοτύπων, καθώς και μέσω ενός πολιτικού λόγου που συχνά είναι επιθετικός, υποτιμητικός και ανταγωνιστικός, εδραιώνεται η αντίληψη πως οι γυναίκες δεν είναι σε θέση να αναλάβουν ηγετικές θέσεις. Η αντίληψη αυτή βασίζεται σε έμφυλα στερεότυπα, σύμφωνα με τα οποία τα χαρακτηριστικά που συνδέονται με την ηγεσία θεωρούνται ασύμβατα με τη γυναικεία ταυτότητα (Ανδρούτσου, 2023).

Πολύ σημαντικό ρόλο ως προς την εκλογή των γυναικών φαίνεται να διαδραματίζει και ο/η αρχηγός του εκάστοτε κόμματος (Αρβανίτης κ.ά., 2006). Στην Ελλάδα, το σύστημα εξουσίας είναι ιδιαίτερα προσωποπαγές, και ο αρχηγός του κόμματος κατέχει κεντρική θέση στην οργάνωση της πολιτικής δράσης και της στρατηγικής που αναπτύσσεται κατά τις εκλογές. Αν λοιπόν, μια γυναίκα ή η πρόταση αυτής δεν υποστηριχθεί άμεσα από τον αρχηγό του κόμματος τότε είναι αρκετά δύσκολο να προχωρήσει (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Εκτός αυτού, μέσα από την έρευνα του κέντρου ερευνών για θέματα ισότητας έχει διαπιστωθεί τόσο η απουσία ουσιαστικής στήριξης των κομμάτων ως προς τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική όσο και η αναπαραγωγή ανδροκεντρικών αντιλήψεων σχετικά με την πολιτική ηγεσία. Πολλές γυναίκες αναφέρουν ότι, ενώ στην αρχή ενθαρρύνθηκαν από το κόμμα τους να θέσουν υποψηφιότητά, εν συνεχεία δεν έλαβαν την αντίστοιχη οικονομική ή οργανωτική στήριξη. Ταυτόχρονα, η αντίληψη ότι οι ηγετικοί ρόλοι αποτελούν κατεξοχήν ανδρικό χαρακτηριστικό οδηγεί συχνά στην αξιολόγηση των γυναικών ως λιγότερο ικανές για ανάληψη θέσεων ηγεσίας και κατά συνέπεια στην προώθηση περισσότερων ανδρών σε αντίστοιχες θέσεις (Αρβανίτης κ.ά., 2006).

Ακόμη και όταν γυναίκες επιλέγονται ως υποψήφιες και καταφέρουν ακόμη και να εκλεγούν έχουν να αντιμετωπίσουν σε πολλές περιπτώσεις ένα «αόρατο ταβάνι». Ενώ οι αντιλήψεις μετασχηματίζονται και φαίνεται πως υπάρχει μεγαλύτερη συμμετοχή στην πολιτική, συγκεκριμένες θέσεις (όπως για παράδειγμα η αρχηγία ενός κόμματος) παραμένουν δυσκολότερα προσβάσιμες για τις γυναίκες. Η έννοια της «γυάλινης οροφής» συμβάλλει στην κατανόηση της παραπάνω θέσης. Πρόκειται για έναν φραγμό, ένα αόρατο σύνολο εμποδίων που δεν επιτρέπει στις γυναίκες να ανελιχθούν σε ανώτερα επίπεδα εξουσίας που βρίσκονται περισσότερο σε ανδρικά χέρια. Ενδεικτικά παρατηρείται πως πολλές φορές σε υπουργικές θέσεις γυναίκες λαμβάνουν περισσότερο τη θέση της υφυπουργού αντί για αυτή της υπουργού, εμποδίζοντας τους την περαιτέρω εξέλιξη (Αρβανίτης κ.ά., 2006). Αντίστοιχες διαφορές παρατηρούνται και ως προς τη σύνθεση των υπουργικών σχημάτων. Τα υπουργικά χαρτοφυλάκια διακρίνονται συχνά βάση του κύρους και της πολιτικής βαρύτητας τους. Υπουργεία υψηλού κύρους όπως τα υπουργεία Οικονομικών, Εξωτερικών, Άμυνας καταλαμβάνονται στην πλειονότητα τους από άνδρες. Αντίθετα, υπουργεία που συνδέονται περισσότερο με τον Πολιτισμό, την Παιδεία, την Πρόνοια στελεχώνονται πολύ πιο συχνά από γυναίκες (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Η παρατήρηση αυτή επαναφέρει το ζήτημα των έμφυλων στερεοτύπων καθώς χαρακτηριστικά όπως ο δυναμισμός, η αποφασιστικότητα συνδέονται περισσότερο με τους άνδρες ενώ χαρακτηριστικά όπως η φροντίδα, η κοινωνική μέριμνα περισσότερο με γυναίκες. Αυτές οι αντιλήψεις, φαίνεται να αντικατοπτρίζονται και στην κατανομή υπουργικών αξιωμάτων.

Τέλος, ένα ακόμη εμπόδιο για την ουσιαστική συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική αποτελεί η περιθωριοποίηση που συχνά βιώνουν οι γυναίκες σε ανεπίσημους χώρους άσκησης εξουσίας, οι οποίοι λειτουργούν παράλληλα με τους επίσημους θεσμούς. Τα άτυπα δίκτυα των ανδρών, εντός των οποίων συχνά διαμορφώνονται πολιτικές αποφάσεις τείνουν να αποκλείουν τις γυναίκες συμβάλλοντας στη δημιουργία ενός «ομοκοινωνικού κεφαλαίου». Παράλληλα οι γυναίκες αναλαμβάνουν συχνότερα διοικητικά ή υποστηρικτικά καθήκοντα, γεγονός που τις απομακρύνει συχνά από τα κέντρα λήψης των αποφάσεων και περιορίζει την άσκηση ουσιαστικής πολιτικής επιρροής (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019).

3. Θεσμικό πλαίσιο και υφιστάμενη κατάσταση

3.1 Νομοθετικό πλαίσιο και ποσοστώσεις

Ο Ν. 4654/2020 ορίζει για τις βουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα, το σύστημα της ενισχυμένης αναλογικής, με κλιμακωτό bonus εδρών για το πρώτο κόμμα. Στις 300 έδρες της Βουλής, υπάρχει το όριο του 3% για την είσοδο ενός κόμματος σε αυτή ενώ το πρώτο κόμμα λαμβάνει μπόνους εδρών εάν ξεπεράσει το 25% των ψήφων. Στην Ελλάδα κατά κανόνα η ψήφος πραγματοποιείται μέσω σταυρού προτίμησης, όπως ορίζεται από τις διατάξεις των άρθρων 2, 3, 98, 99, 100 του Π.Δ. 26/2012. Αν πραγματοποιηθούν επαναληπτικές εκλογές εντός δεκαοκτώ μηνών τότε πραγματοποιείται, σύμφωνα με τις διατάξεις του Π.Δ. 152/1985, η χρήση λίστας με τη σειρά κατάληψης των εδρών η οποία προτείνεται από τον/την υπεύθυνο/η του κόμματος ή του σιναπισμού συνεργαζόμενων κομμάτων ή ανεξάρτητων υποψηφίων. Τα διαφορετικά εκλογικά συστήματα ενδέχεται να επηρεάζουν με διαφορετικό τρόπο την είσοδο των γυναικών στην πολιτική ζωή.

Στην Ελλάδα, η συζήτηση για την ανάδειξη και υιοθέτηση θετικών μέτρων ως προς την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική εντάθηκε σημαντικά τη δεκαετία του 1990. Καθοριστικής σημασίας υπήρξε η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας το έτος 1998 με την οποία αναγνωρίστηκε η νομιμότητα των «θετικών δράσεων» που ως στόχο έχουν την άρση των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών. Ειδικότερα, τα μέτρα αυτά είχαν ως στόχο την αντιμετώπιση των έμφυλων ανισοτήτων και των θεσμικών εμποδίων που περιόριζαν την συμμετοχή των γυναικών σε έναν κατεξοχήν ανδροκρατούμενο χώρο, αυτόν της πολιτικής (Στρατηγάκη, 2021).

Παράλληλα, διεθνείς και Ευρωπαϊκές εξελίξεις κατά τη διάρκεια του 1990 συνέβαλαν στην ενίσχυση της συζήτησης γύρω από τη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Η Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου (1995), καθώς και πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπέρ της ισόρροπης εκπροσώπησης γυναικών και ανδρών στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων ανέδειξαν τη σημασία λήψης ειδικών μέτρων για την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών (Στρατηγάκη, 2021). Το διεθνές και Ευρωπαϊκό πλαίσιο φαίνεται να συνέβαλε στην διαμόρφωση ευνοϊκότερων συνθηκών για την υιοθέτηση αντίστοιχων πολιτικών και στην Ελλάδα.

Στη χώρα μας, παρότι με το Σύνταγμα του 1975 κατοχυρώθηκε η αρχή της ισότητας των φύλων, το άρθρο 116 περιόριζε τη λήψη θετικών μέτρων όπως για παράδειγμα οι ποσοστώσεις. Ο Σύνδεσμος για τα δικαιώματα της Γυναίκας άσκησε πιέσεις και κατέθεσε αργότερα πρόταση τροποποίησης της ισχύουσας διάταξης που απέκλειε τη δυνατότητα λήψης θετικών μέτρων (Στρατηγάκη, 2021). Η αλλαγή αυτή επήλθε με την αναθεώρηση του Συντάγματος το έτος 2001 όπου ξεκάθαρα ορίστηκε πως «δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών». Η ανωτέρω μεταρρύθμιση αποτέλεσε αφετηρία για την θεσμοθέτηση υποχρεωτικών ποσοστώσεων φύλου στα ψηφοδέλτια.

Η εισαγωγή των ποσοστώσεων πραγματοποιήθηκε σταδιακά στα διάφορα επίπεδα της πολιτικής ζωής της χώρας. Σε πρώτη φάση, οι ποσοστώσεις εφαρμόστηκαν σε συλλογικά όργανα του Δημοσίου. Ειδικότερα, με τον Ν. 2839/2000 καθιερώθηκε η συμμετοχή κάθε φύλου σε ποσοστό ενός τρίτου $\frac{1}{3}$ στα υπηρεσιακά συμβούλια και συλλογικά όργανα του Δημοσίου, των ΝΠΔΔ και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης. Έπειτα, ακολούθησε η καθιέρωση ποσοστώσεων σε επίπεδο εκλογών για την τοπική αυτοδιοίκηση. Ο Ν. 2910/2001 καθιέρωσε ποσοστό συμμετοχής $\frac{1}{3}$ στους/στις υποψήφιους/ες δημοτικούς/ες συμβούλους των δημοτικών και νομαρχιακών εκλογών ενώ με τον Ν. 3852/2010 διατηρήθηκε το όριο του $\frac{1}{3}$ επί του συνόλου των μελών του συμβουλίου.

Η εφαρμογή ποσοστώσεων σε επίπεδο κεντρικής πολιτικής σκηνής θεσμοθετήθηκε το 2008. Για τις εθνικές εκλογές ο Ν. 3636/2008 προέβλεπε πως ο αριθμός των υποψηφίων κάθε φύλου στους συνδυασμούς των κομμάτων θα έπρεπε να ανέρχεται τουλάχιστον στο $\frac{1}{3}$ του συνολικού αριθμού υποψηφίων σε όλη την επικράτεια. Η ρύθμιση αυτή έλαβε χώρα για πρώτη φορά στις εθνικές εκλογές του 2009. Αντίστοιχη πρόβλεψη θεσπίστηκε για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με τον Ν. 4255/2014, ο οποίος καθιέρωνε ποσοστώση τουλάχιστον $\frac{1}{3}$ του συνόλου των υποψηφίων στα ψηφοδέλτια των ευρωεκλογών.

Οι παραπάνω νομοθετικές μεταρρυθμίσεις αποτέλεσαν την πρώτη συστηματική θεσμοθέτηση ποσοστώσεων φύλου στα ψηφοδέλτια των εκλογών. Ωστόσο, το έτος 2019 πραγματοποιήθηκε περαιτέρω ενίσχυση των ποσοστώσεων φύλου για τις εθνικές εκλογές αλλά και για την Ευρωβουλή. Για τις εθνικές εκλογές με τον Ν. 4604/2019 η ποσοστώση αυξήθηκε στο 40%

ανά εκλογική περιφέρεια, ενώ επίσης η σχετική ρύθμιση καθιερώθηκε και για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Οι ποσοτώσεις έχουν αποτελέσει διαχρονικά αντικείμενο κριτικής ως προς την αποτελεσματική τους συμβολή στην επίτευξη ουσιαστικής ισότητας για τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική ζωή. Μια από τις ενστάσεις που εκφράστηκαν αφορά την πρόσληψη των γυναικών ως μιας ενιαίας κατηγορίας με αποτέλεσμα να αξιολογούνται βάσει φύλου και όχι των πολιτικών τους θέσεων. Παράλληλα, έχει υποστηριχθεί πως οι ποσοτώσεις συμβάλλουν στην ενίσχυση του ανδροκεντρικού συστήματος, χωρίς να αμφισβητούνται βαθύτερα πλαίσια ιεραρχίας. Τέλος, ένα ακόμη επιχείρημα βασίζεται στο ζήτημα της εκπροσώπησης, όπου οι εκλεγμένοι/ες αντιπρόσωποι δεν υπηρετούν συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες αλλά το σύνολο των πολιτών ενώ επίσης αμφισβήτηση έχει εκφραστεί και ως προς την αποτελεσματικότητα των ποσοτώσεων στην πράξη (Παντελίδου-Μαλούτα, 2014α).

Πέρα από τις ποσοτώσεις, και άλλες μορφές θεσμικών πρωτοβουλιών για την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική αναδείχθηκαν από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας και το ΚΕΘΙ. Τα εθνικά σχέδια δράσης για την ισότητα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας συνέβαλαν στην ανάδειξη της ισότιμης συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική, θέτοντας διαχρονικά ως στόχο την ισόρροπη συμμετοχή ανδρών και γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Επίσης, κατά το έτος 2013-2015 δημιουργείται το Δίκτυο «Ελένη Σκούρα» από το ΚΕΘΙ που στόχο έχει μέσω εκπαιδευτικών σεμιναρίων να ενισχύσει τη συμμετοχή όσων γυναικών επιλέγουν να ασχοληθούν με την πολιτική (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019).

3.2 Η εξέλιξη της παρουσίας των γυναικών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο πολιτικής

Η εξέταση της εξέλιξης της συμμετοχής των γυναικών στην κεντρική πολιτική σκηνή της Ελλάδας καθώς και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προσφέρει μια ολοκληρωμένη εικόνα της διαδρομής που έχει διαγραφεί διαχρονικά και επιτρέπει μια σφαιρική αποτίμηση της αποτελεσματικότητάς όλων των σχετικών μέτρων που έχουν ληφθεί μέχρι και σήμερα.

Ελληνικό Κοινοβούλιο

Μελετώντας τις εξελίξεις που διαδραματίστηκαν σε επίπεδο εκλογικών αναμετρήσεων από το 1996 έως και το 2015 παρουσιάζεται μια αυξητική τάση σχετικά με τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική ζωή (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Συγκεκριμένα για το Εθνικό Κοινοβούλιο, κατά το έτος 1996 το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών ανερχόταν στο 6,3%. Οι θέσεις δηλαδή που κατείχαν γυναίκες σε επίπεδο κεντρικής πολιτικής σκηνής έφταναν τις 19. Τα επόμενα χρόνια, και πιο συγκεκριμένα την περίοδο 2000-2009 τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών άρχισαν να σημειώνουν αύξηση. Από το 10,3% που καταγράφηκε το 2000 και τις 35 θέσεις που κατέλαβαν οι γυναίκες, το ποσοστό ανέβηκε στο 13% και 44 θέσεις το 2004. Τρία χρόνια αργότερα έφτασε στο 16% με τις γυναίκες να καταλαμβάνουν συνολικά 50 θέσεις.

Η εκλογική αναμέτρηση του 2009 αποτελεί την πρώτη κατά την οποία έγινε εφαρμογή των κατά φύλων ποσοστώσεων. Εκείνη τη χρονιά, το ποσοστό έφθασε στο 17,3% με 61 γυναίκες να καταλαμβάνουν έδρα μέσα στο κοινοβούλιο. Στις εκλογικές αναμετρήσεις Μαΐου και Ιουνίου του 2012 τα ποσοστά της συμμετοχής των γυναικών ανέρχονταν σε 18,7 και 21,0 αντίστοιχα. Πιο συγκεκριμένα, κατά την α' εκλογική αναμέτρηση του 2012 οι γυναίκες έλαβαν 56 έδρες ενώ κατά τη β' εκλογική αναμέτρηση της ίδιας χρονιάς εκλέχθηκαν 70 γυναίκες. Τον Ιανουάριο του 2015 το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στην κεντρική πολιτική σκηνή της Ελλάδας έφτασε στο υψηλότερο ποσοστό που είχε καταγραφεί έως τότε και συγκεκριμένα στο 23,3% όπου σε αριθμητικές θέσεις μεταφράζεται στις 70 έδρες (ΕΚΚΕ, 2026). Σημαντική παρατήρηση αποτελεί πως στις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, κατά τη διενέργεια των οποίων εφαρμόστηκε λίστα και όχι σταυρός προτίμησης, η παρουσία των γυναικών μειώθηκε συγκριτικά με την προηγούμενη εκλογική διαδικασία σε 56 έδρες, ποσοστό που αναλογεί στο 18,6%. Η μείωση αυτή αποδόθηκε μεταξύ άλλων στην τοποθέτηση γυναικών σε μη εκλόγιμες θέσεις των ψηφοδελτίων (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019).

Το έτος 2019 με τον Ν. 4604/2019 καθιερώθηκε η αύξηση της ποσοστώσεως στο 40%, μέτρο που εφαρμόστηκε σε όλες τις εκλογικές αναμετρήσεις. Μετά την εφαρμογή αυτής της διάταξης τα ποσοστά μετά τις εθνικές εκλογές του 2019 αυξήθηκαν και πάλι στο 20,7% με 64 γυναίκες να καταλαμβάνουν έδρες ενώ στις εθνικές εκλογές του 2023 το ποσοστό ανήλθε εκ νέου στο

23,3%. Ακολουθεί πίνακας με την εξέλιξη της παρουσίας των γυναικών στο Ελληνικό κοινοβούλιο.

Εξετάζοντας την τρέχουσα περίοδο, η κατά φύλο σύνθεση της Ελληνικής βουλής έχει ως εξής: από το σύνολο των 300 βουλευτικών εδρών, μόνο οι 70 καταλαμβάνονται από γυναίκες. Λόγω των πολιτικών εξελίξεων που έχουν μεσολαβήσει από τις εκλογές του 2023 ο αριθμός των γυναικών στη βουλή κυμαίνεται από 68-71. Το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί περίπου στο 23,3%, γεγονός που αναδεικνύει την περιορισμένη παρουσία των γυναικών στην κεντρική πολιτική σκηνή.

Πίνακας 1: Εξέλιξη της συμμετοχής των γυναικών στο Ελληνικό Κοινοβούλιο

	ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΛΕΓΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ		
ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	%
1996	300	19	6,3
2000	300	31	10,3
2004	300	39	13,0
2007	300	48	16,0
2009	300	52	17,3
2012 (Μάιος)	300	56	18,7
2012 (Ιούνιος)	300	63	21,0
2015 (Ιανουάριος)	300	70	23,3
2015 (Σεπτέμβριος)	300	56	18,6
2019	300	64	20,7
2023	300	70	23,3

Αναφορικά με το κυβερνών κόμμα, τη «Νέα Δημοκρατία», από τις 156 έδρες που διαθέτει μόλις οι 31 καλύπτονται από γυναίκες. Για το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης (ΠΑΣΟΚ) στις 32 έδρες που διαθέτει, οι γυναίκες καταλαμβάνουν 9 θέσεις. Στον ΣΥΡΙΖΑ από τις 24 συνολικά έδρες, οι 8 θέσεις κατέχονται από γυναίκες. Στην κοινοβουλευτική ομάδα του ΚΚΕ, στο σύνολο των 21 εδρών οι γυναίκες κατέχουν 6 θέσεις. Στο κόμμα «Ελληνική Λύση» οι γυναίκες καταλαμβάνουν 2 έδρες στο σύνολο των 11 εδρών, στο κόμμα «Νίκη» από τις 8 έδρες 1 ανήκει σε γυναίκα ενώ για την «Πλεύση Ελευθερίας» στο σύνολο των 5 εδρών οι γυναίκες καταλαμβάνουν 3 θέσεις, αποτελώντας έτσι το μοναδικό κόμμα όπου η συμμετοχή

των γυναικών είναι μεγαλύτερη από εκείνη των ανδρών βουλευτών. Παράλληλα, στις 40 συνολικά έδρες ανεξάρτητων βουλευτών/τριών σήμερα, οι γυναίκες καταλαμβάνουν συνολικά 11 θέσεις (Βουλή των Ελλήνων, 2026). Ο παρακάτω Πίνακας αποτυπώνει την συμμετοχή ανά πολιτικό κόμμα κατά την τρέχουσα κοινοβουλευτική περίοδο.

Πίνακας 2: Συμμετοχή γυναικών στο Ελληνικό Κοινοβούλιο ανά κόμμα

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΔΡΩΝ	ΕΔΡΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ 2026	ΠΟΣΟΣΤΟ %
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	156	31	19,9
ΠΑΣΟΚ	32	9	28,1
ΣΥΡΙΖΑ	24	8	33,3
ΚΚΕ	21	6	28,6
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΥΣΗ	11	2	18,2
ΝΙΚΗ	8	1	12,5
ΠΛΕΥΣΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ	5	3	60
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ	40	11	27,5

Τα παραπάνω στοιχεία καταδεικνύουν το διαχρονικό έμφυλο χάσμα ως προς την πολιτική συμμετοχή. Μόνο σε ένα κοινοβουλευτικό κόμμα οι γυναίκες υπερέχουν τους άνδρες βουλευτές ενώ σε όλα τα υπόλοιπα η παρουσία τους παραμένει σημαντικά χαμηλότερη, χωρίς να προσεγγίζουν ούτε το ήμισυ των εδρών. Βέβαια, η αριθμητική και μόνο υπεροχή δεν μπορεί να είναι αποκλειστικό στοιχείο αξιολόγησης της έμφυλης ισότητας, είναι ωστόσο ένα σημαντικό δείγμα της αντίστασης που υπάρχει στον συγκεκριμένο τομέα και στις προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι γυναίκες που επιλέγουν να ασχοληθούν με αυτόν.

Ωστόσο, πέρα από την αριθμητική παρουσίαση και την σύγκριση μεταξύ των τελευταίων ετών, έχει σημασία να γίνει μια σύντομη αναφορά στη στάση των πολιτικών κομμάτων σχετικά με τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική. Η έμφαση σε θέματα ισότητας και η ανάδειξη τους μέσω πολιτικών κομμάτων φαίνεται να επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες. Πιο συγκεκριμένα, η ιδεολογική στάση των κομμάτων, ο ρόλος της ακροδεξιάς, η επίδραση της οικονομικής κρίσης αλλά και οι διαφορές μεταξύ των χωρών αποτελούν ορισμένους από τους παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν (Weeks et al., 2025). Κόμματα της Αριστεράς συχνά δίνουν μεγαλύτερη προσοχή στην ανάδειξη σχετικών ζητημάτων ενώ όσο πιο έντονες είναι οι συντηρητικές δυνάμεις σε ένα κράτος αλλά και οι πατριαρχικές δομές τόσο πιο περιορισμένη είναι η προτεραιοποίηση τους (Weeks et al., 2025).

Η εξέταση των καταστατικών και των επίσημων θέσεων των κομμάτων για το συγκεκριμένο θέμα, καταδεικνύει μια σχετικά περιορισμένη ανάδειξη της σημασίας του. Στη Νέα Δημοκρατία, υπάρχουν ορισμένες αναφορές περί ισότητάς σε θέσεις του κόμματος ενώ το καταστατικό αναφέρει ποσόστωση 30% για την πολιτική επιτροπή του κόμματος (Νέα Δημοκρατία). Στις επίσημες θέσεις του ΠΑΣΟΚ γίνεται αναφορά στην ισότητα των φύλων ως θεμελιώδη αρχή αλλά και στην συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων και καθιερώνεται ποσόστωση 40% στα συλλογικά του όργανα (ΠΑΣΟΚ- Κίνημα Αλλαγής). Τέλος, στο καταστατικό του ΣΥΡΙΖΑ υπάρχει ρητή πρόβλεψη για ισόρροπη συμμετοχή φύλων στην πολιτική. Γίνεται αναφορά σε ποσοστώσεις στα ψηφοδέλτια τόσο για την Ελληνική Βουλή όσο και για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Σύριζα -Προοδευτική Συμμαχία). Σχετικά με το ΚΚΕ και την «Πλεύση Ελευθερίας», δεν υπάρχει τυπική αριθμητική ποσόστωση φύλου, παρά μόνο ιδεολογική υποστήριξη της ισότητας μέσω της ρητορικής τους. Για τα κόμματα «Ελληνική Λύση» και «Νίκη» δεν εντοπίστηκαν σχετικές αναφορές.

Σύνθεση Υπουργικού Συμβουλίου

Αναλύοντας την κατά φύλο σύνθεση του παρόντος Υπουργικού Συμβουλίου, παρατηρείται αντίστοιχα σημαντική υπεροχή ανδρών σε κυβερνητικές θέσεις ευθύνης. Συγκεκριμένα, από το σύνολο των 59 θέσεων, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται ο Πρωθυπουργός, οι υπουργοί, οι αναπληρωτές υπουργοί αλλά και οι υφυπουργοί, οι γυναίκες καταλαμβάνουν συνολικά 13 θέσεις. Ειδικότερα, τόσο η θέση του Πρωθυπουργού όσο και εκείνη των Αντιπροέδρων της Κυβέρνησης καταλαμβάνεται από άνδρες. Σε επίπεδο υπουργών από το σύνολο των 20 θέσεων μόλις 5 καταλαμβάνονται από γυναίκες. Αντίστοιχα, στις 4 θέσεις αναπληρωτών/τριων υπουργών 1 είναι γυναίκα, ενώ στο σύνολο των 33 υφυπουργών, σε 7 θέσεις είναι γυναίκες. Σχετικά με την κατανομή των χαρτοφυλακίων, οι γυναίκες που έχουν τη θέση υπουργού προΐστανται στα υπουργεία : α) Παιδείας Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, β) Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, γ) Πολιτισμού, δ) Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας και ε) Τουρισμού. Αντιθέτως, δεν υπάρχει καμία γυναίκα στη σύνθεση των υπουργείων Οικονομίας και οικονομικών, Εθνικής Άμυνας, Υποδομών και Μεταφορών, Ανάπτυξης, Προστασίας του Πολίτη, Δικαιοσύνης, Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας, Επικρατείας. Από τα παραπάνω, παρατηρείται πως γυναίκες καταλαμβάνουν περισσότερες

υπουργικές θέσεις σε τομείς που αφορούν τον πολιτισμό, την οικογένεια, την κοινωνική συνοχή, τομείς που με βάση τα έμφυλα στερεότυπα ταυτίζονται περισσότερο με τη «γυναικεία ταυτότητα» και χαρακτηριστικά αυτής, όπως π.χ. η φροντίδα, η κοινωνική μέριμνα. Αντίθετα, υπουργεία όπως το Εθνικής Άμυνας, τα οποία συνδέονται στερεοτυπικά με χαρακτηριστικά που θεωρούνται ανδρικά όπως η μαχητικότητα, η αποφασιστικότητα, ανατίθενται σε άνδρες.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μετά τις εκλογές του έτους 2009 οι γυναίκες κατέλαβαν συνολικά 7 έδρες. Στην επόμενη εκλογική αναμέτρηση το έτος 2014, κατά τις οποίες εφαρμόστηκε ποσόστωση, ο αριθμός των εκλεγμένων γυναικών μειώθηκε σε 5. Μετά τις εκλογές του 2019 δεν παρατηρήθηκε κάποια αύξηση ως προς τις έδρες, καταλαμβάνοντας έτσι για άλλη μια φορά 5 συνολικά έδρες (Υπουργείο Εσωτερικών, 2024). Στις Ευρωεκλογές του 2024 οι γυναίκες κατέλαβαν 6 συνολικά έδρες (Βλ. Πίνακα3).

Πίνακας 3: Παρουσία Γυναικών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

	ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ 2009		ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ 2014		ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ 2019		ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ 2024	
	Έδρες	Ποσοστό %	Έδρες	Ποσοστό %	Έδρες	Ποσοστό %	Έδρες	Ποσοστό %
ΑΝΔΡΕΣ	15	68%	16	76%	16	76%	15	71%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	7	32%	5	24%	5	24%	6	29%
ΣΥΝΟΛΟ	22	100%	21	100%	21	100%	21	100%

Αναφορικά με την κατά φύλο εκπροσώπηση της Ελλάδας στο Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο σήμερα, παρατηρείται επίσης περιορισμένη συμμετοχή των γυναικών. Πιο συγκεκριμένα, από τις συνολικά 21 έδρες που αντιστοιχούν στην Ελλάδα, μόλις οι 6 καταλαμβάνονται από γυναίκες. Το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί περίπου στο 28,6% και μπορεί να καταδείξει πως η μειωμένη συμμετοχή των γυναικών δεν περιορίζεται μόνο σε εθνικό πολιτικό επίπεδο αλλά επεκτείνεται και στους Ευρωπαϊκούς θεσμούς.

Παρά τα βήματα που μπορεί να έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια, φαίνεται πως η συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική, τουλάχιστον με αριθμητικούς όρους, παραμένει ιδιαίτερα περιορισμένη. Σύμφωνα με στοιχεία του Gender Equality Index για το έτος 2025, η ευρωπαϊκή μέση επίδοση στον τομέα της πολιτικής εξουσίας ανέρχεται στους 40,5 βαθμούς

με την Ελλάδα να καταλαμβάνει την 18^η θέση μεταξύ των 27 κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής ένωσης με σύνολο 26,2 βαθμούς. Τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφονται σε χώρες όπως η Σουηδία, η Γαλλία και η Ισπανία (EIGE, 2026). Παράλληλά, ο ευρωπαϊκός μέσος όρος συμμετοχής των γυναικών στα εθνικά κοινοβούλια ανέρχεται στα ποσοστά της τάξεως 33% για τις γυναίκες και 67% για τους άνδρες. Στην περίπτωση της Ελλάδας τα αντίστοιχα ποσοστά ανέρχονται σε 23% και 77%. Φαίνεται πως υπάρχουν αρκετές ευρωπαϊκές χώρες που έχουν επιτύχει μεγαλύτερη πρόοδο ως προς τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική σκηνή συγκριτικά με την Ελλάδα. Αυτό, θα πρέπει να λειτουργήσει ως μοχλός περαιτέρω ενεργοποίησης για κινητοποίηση του πολιτικού συστήματος με σκοπό την επίτευξη σημαντικότερης προόδου ως προς την επίτευξη της έμφυλης ισότητας στο κομμάτι της πολιτικής συμμετοχής.

Β' Μέρος: Εμπειρική Διερεύνηση

4. Μεθοδολογία Έρευνας

4.1 Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Η παρούσα διερεύνηση έχει ως σκοπό την καταγραφή και την ανάλυση των εμπειριών που έχουν βιώσει γυναίκες που ασχολούνται ή έχουν ασχοληθεί στο παρελθόν με τον χώρο της πολιτικής είτε σε εθνικό επίπεδο είτε σε επίπεδο Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται το προσωπικό και κοινωνικό υπόβαθρο γυναικών που έχουν δραστηριοποιηθεί στον χώρο της πολιτικής, και οι λόγοι για τους οποίους αποφάσισαν να ασχοληθούν με την πολιτική. Παράλληλα, η έρευνα αποσκοπεί στην ανάδειξη των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες πολιτικοί τόσο κατά τα πρώτα στάδια της πολιτικής τους σταδιοδρομίας όσο και κατά την μετέπειτα πορεία τους. Επιπλέον, επιδιώκει να διερευνήσει μέσα από την εμπειρία τους, την αποτελεσματικότητα του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου που στοχεύει στην ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική. Τέλος, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην καταγραφή των προτάσεων που διατυπώνουν οι ίδιες, σχετικά με την περαιτέρω ουσιαστική ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική ζωή.

4.2 Ερευνητική Μέθοδος

Για τη διερεύνηση του θέματος και την επίτευξη των ερευνητικών στόχων πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα, με τη χρήση ημι-δομημένων συνεντεύξεων ως ερευνητικό εργαλείο. Η ποιοτική ερευνητική προσέγγιση στρέφει το ενδιαφέρον της στην ανάδειξη της οπτικής και των εμπειριών των συνεντευξιζόμενων όπου μέσω των αφηγήσεων τους επιτυγχάνεται η μέγιστη κατανόηση του υπο-διερεύνηση φαινομένου (Bryman, 2017). Η εν λόγω προσέγγιση συνδέεται άρρηκτα με τη φεμινιστική μεθοδολογική οπτική η οποία κατέχει σημαντική θέση στη διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας. Η φεμινιστική ποιοτική έρευνα δίνει έμφαση στις υποκειμενικές εμπειρίες και νοήματα των ατόμων που μελετώνται, αντί για τη χρήση περισσότερο αποστασιοποιημένων μεθόδων που επιλέγουν τη συλλογή «αντικειμενικών» κοινωνικών γεγονότων (Maynard, 1994). Οι αφηγήσεις των γυναικών που συμμετέχουν στην έρευνα, όπως αυτές προκύπτουν από τις συνεντεύξεις, επιτρέπει την ανάδειξη της κοινωνικής πραγματικότητας, που διαμορφώνει την πολιτική τους πορεία. Αυτή με τη σειρά της μπορεί να δώσει απαντήσεις σχετικά με τις διαφορές που υπάρχουν σε σύγκριση με τις ζωές και εμπειρίες

των ανδρών (Maynard, 1994). Μέσω αυτής της μεθοδολογίας, οι γυναίκες είναι σε θέση να αναλάβουν δράση, να παρέχουν γνώση και να μεταβούν μακριά από τη σιωπή, σε ένα πλαίσιο ορατότητας. Παράλληλα, με την ανάληψη δράσης μεγιστοποιείται και η διαδικασία μεταβολής των παρόντων κοινωνικών σχέσεων καθώς μετατοπίζεται η δύναμη από παραδοσιακά κυρίαρχες κοινωνικά ομάδες, σε εκείνες των οποίων οι φωνές είχαν για χρόνια περιοριστεί (Maynard, 1997).

Παράλληλα, η φεμινιστική ποιοτική έρευνα μπορεί να αναδείξει με σαφέστερο τρόπο τις εμπειρίες των γυναικών που αποφάσισαν να ασχοληθούν με την πολιτική. Στο πλαίσιο της «παραδοσιακής» επιστημονικής γνώσης, η οποία συνδέθηκε περισσότερο με ποσοτικές και θετικιστικές επιστήμες, οι γυναικείες και ανδρικές εμπειρίες δεν αντιμετωπιζόταν ως ισότιμες. Για χρόνια οι εμπειρίες των γυναικών παρέμεναν αόρατες καθώς το κυρίαρχο επιστημονικό πρότυπο ήταν αυτό των cis, σρεϊτ ανδρών (Harding, 1987). Μέσω της φεμινιστικής ποιοτικής έρευνας αμφισβητείται και η αντίληψη μιας και μοναδικής ουδέτερης αντικειμενικής αλήθειας, αναγνωρίζοντας ότι η γνώση αναπαράγεται μέσα από κοινωνικές, ιστορικές και πολιτισμικές συνθήκες. Μέσα από τις προσωπικές αφηγήσεις των γυναικών μπορεί να αναδειχθούν πτυχές πραγματικότητας που μπορεί να έχουν μείνει περιθωριοποιημένες, συμβάλλοντας σε μια σφαιρική κατανόηση της γυναικείας πολιτικής εμπειρίας.

4.3 Οι ημιδομημένες συνεντεύξεις

Για τον σχεδιασμό και τη διεξαγωγή των ημι-δομημένων συνεντεύξεων, αναπτύχθηκε Οδηγός Συνέντευξης (βλ. Παράρτημα), σύμφωνα με τους στόχους της έρευνας, ο οποίος περιελάμβανε τους θεματικούς άξονες και τα βασικά ερωτήματα. Ωστόσο, η συγκεκριμένη μέθοδος χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη ευελιξία και ελευθερία ως προς τον τρόπο διατύπωσης των απαντήσεων. Αυτό συμβαίνει τόσο με τη σειρά με την οποία τίθενται τα ερωτήματα όσο και με τη δυνατότητα διερεύνησης νέων θεμάτων που ενδέχεται να προκύψουν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων (Bryman, 2017). Ειδικότερα, η ερευνήτρια είχε τη δυνατότητα να θέσει ερωτήματα πέρα από τα προκαθορισμένα, στις περιπτώσεις όπου παρουσιάστηκε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την κατανόηση και ανάδειξη του υπό μελέτη θέματος (Bryman, 2017). Τα παραπάνω επέτρεψαν την ουσιαστικότερη κατανόηση διάφορων γεγονότων, δομών αλλά και συμπεριφορών.

Η επιλογή των ημι-δομημένων συνεντεύξεων είναι ιδιαίτερα σημαντική στο πλαίσιο της φεμινιστικής ερευνητικής προσέγγισης, καθώς συνδέεται με την ενδυνάμωση των γυναικών, αφού οι ίδιες συμμετέχουν ενεργά. Παράλληλα, μέσα από τις αφηγήσεις των συνεντευξιαζόμενων έρχονται στην επιφάνεια νέα ερωτήματα, αμφισβητούνται παραδοσιακές μορφές παραγωγής της γνώσης, δίνοντας έτσι έμφαση στην πολυπλοκότητα των εμπειριών των γυναικών (Hesse-Biber, 2022). Μέσα στον χώρο της πολιτικής οι γυναίκες συχνά βιώνουν διαφορετικές εμπειρίες συγκριτικά με άνδρες συναδέλφους τους και η χρήση των ημι-δομημένων συνεντεύξεων επιτρέπει την εις βάθος εξέταση αυτών των εμπειριών, οι οποίες συχνά αποσιωπώνται. Η ανάδειξη των εμπειριών ρίχνει φως στους περιορισμούς γύρω από τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική αλλά και στην περαιτέρω ενίσχυση της. Τα δεδομένα που αντλήθηκαν από τις πέντε συνεντεύξεις αναλύθηκαν, οργανώνονται και παρουσιάζονται σε τέσσερις θεματικούς άξονες στο επόμενο Κεφάλαιο.

4.4 Το ερευνητικό δείγμα

Η προσέγγιση του ερευνητικού δείγματος πραγματοποιήθηκε τόσο μέσω αποστολής ηλεκτρονικών μηνυμάτων σε διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου όσο και μέσα από πρόσωπα-κλειδιά (gatekeepers), που διευκόλυναν την πρόσβαση και την επικοινωνία με τα πολιτικά πρόσωπα. Οι συμμετέχουσες που επιλέχθηκαν ήταν γυναίκες πολιτικοί οι οποίες δραστηριοποιούνται ή δραστηριοποιήθηκαν στην κεντρική πολιτική σκηνή της Ελλάδας ή το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Κατά τους μήνες Μάιο και Ιούνιο πραγματοποιήθηκαν συνολικά πέντε ημι-δομημένες συνεντεύξεις με γυναίκες πολιτικούς. Στον Πίνακα που ακολουθεί αποτυπώνονται βασικές πληροφορίες που σκιαγραφούν το προφίλ του δείγματος της έρευνας. Ειδικότερα, από το σύνολο του δείγματος δυο γυναίκες είναι εν ενεργεία βουλευτρίες στο εθνικό Κοινοβούλιο. Παράλληλα, δυο γυναίκες είναι πρώην βουλευτρίες του Ελληνικού Κοινοβουλίου ενώ μια συμμετέχουσα είχε προηγούμενη εμπειρία ως Ευρωβουλευτρία. Δεν τέθηκε κάποιος ηλικιακός ή γεωγραφικός περιορισμός ως προς το δείγμα της έρευνας. Έγινε προσπάθεια λήψης δείγματος από διαφορετικές κομματικές προελεύσεις εντός του δημοκρατικού φάσματος.

Πίνακας 4: Χαρακτηριστικά Συμμετεχουσών

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΗΛΙΚΙΑ	ΑΞΙΩΜΑ	ΧΡΟΝΟΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΛΟΓΗΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΘΗΤΕΙΑΣ
Π1	61	ΒΟΥΛΕΥΤΡΙΑ	2001	ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ
Π2	50	ΒΟΥΛΕΥΤΡΙΑ	2023	ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ
Π3	79	ΠΡΩΗΝ ΕΥΡΩΒΟΥΛΕΥΤΡΙΑ	1997	7 ΕΤΗ
Π4	41	ΠΡΩΗΝ ΒΟΥΛΕΥΤΡΙΑ	2012	7 ΕΤΗ (2012-2015), (2019-2023)
Π5	66	ΠΡΩΗΝ ΒΟΥΛΕΥΤΡΙΑ	2014	7 ΜΗΝΕΣ

Πριν τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων αποστάλθηκε σε όλες τις συμμετέχουσες έντυπο ενημέρωσης και συναίνεσης για συμμετοχή στην ερευνητική εργασία. Ειδικότερα, με το σχετικό έντυπο ενημερώθηκαν για το πλαίσιο της ερευνητικής διαδικασίας, για την ηχητική καταγραφή των συνεντεύξεων, καθώς και τη χρήση των πληροφοριών που θα συλλεχθούν αποκλειστικά για ακαδημαϊκούς σκοπούς. Η διασφάλιση της ανωνυμίας κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική για λόγους δεοντολογίας, καθώς στόχο έχει την ελεύθερη έκφραση των συμμετεχουσών. Για αυτό το λόγο έχουν χρησιμοποιηθεί κωδικοί (Π1-Π5) σε όλη τη διαδικασία ανάλυσης και αποτύπωσης των ευρημάτων της έρευνας. Τα στοιχεία που αντλήθηκαν από τις συνεντεύξεις χρησιμοποιήθηκαν με τρόπο που να περιορίζει την αναγνώριση τόσο της ταυτότητας όσο και της κομματικής προέλευσης των συμμετεχουσών. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν δια ζώσης ή μέσα από διαδικτυακές πλατφόρμες τηλεδιασκέψεων και είχαν μέση διάρκεια 30 λεπτά. Τέλος, κατά την έναρξη των συνεντεύξεων οι γυναίκες ενημερώθηκαν εκ νέου για τα δεοντολογικά ζητήματα, την εθελοντική τους συμμετοχή και τη δυνατότητα απόσυρσης οποιαδήποτε στιγμή το επιθυμούν.

4.5 Περιορισμοί και προκλήσεις της έρευνας

Η αναγνώριση ορισμένων περιορισμών της έρευνας έχει μεγάλη σημασία για την μεθοδολογική διαφάνεια. Δεν αποτελεί παράγοντα μειωμένης αξίας όσων ευρημάτων προέκυψαν από τις συνεντεύξεις, θέτει ωστόσο το πλαίσιο εντός του οποίου αυτά μπορούν να

αξιοποιηθούν. Έναν πρώτο περιορισμό αποτελεί ο περιορισμένος αριθμός συνεντεύξεων. Στο πλαίσιο αυτό, χωρίς η ουσία και η ποιότητα των δεδομένων να επηρεάζεται, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι δεν είναι εφικτό να διατυπωθούν καθολικά συμπεράσματα, τα οποία θα αντιπροσωπεύουν τη συγκεκριμένη κατηγορία. Παράλληλα, ο φόρτος εργασίας, οι υποχρεώσεις των πολιτικών προσώπων καθώς και η θεσμική τους θέση, καθιστούν τη συγκεκριμένη ερευνητική ομάδα ιδιαίτερα δύσκολη ως προς την προσέγγιση της. Συνεπώς, η διασφάλιση της συμμετοχής τους στην έρευνα αποτέλεσε μια σημαντική πρόκληση. Επιπλέον, παρότι η αναστοχαστική στάση της ερευνήτριας αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη διεξαγωγή έρευνας, αναγνωρίζεται ότι οι προσωπικές πεποιθήσεις, ο αξιακός κώδικας και το σύνολο των αντιλήψεων δύναται να επηρεάσουν τη διαδικασία ανάλυσης και ερμηνείας των δεδομένων. Η επίγνωση ωστόσο των πιθανών επιδράσεων ενισχύει την μεθοδολογική συνέπεια.

5. Θεματική Ανάλυση και παρουσίαση των αποτελεσμάτων

5.1 Προσωπικές Αφετηρίες και κίνητρα ενασχόλησης με την πολιτική

Ο πρώτος θεματικός άξονας εξετάζει τις αφετηρίες των γυναικών που έλαβαν μέρος στην έρευνα, πριν ασχοληθούν με την ενεργό πολιτική σε θεσμικό επίπεδο. Επιπλέον, στο πλαίσιο του πρώτου θεματικού άξονα αναδεικνύονται τα κίνητρα που τις οδήγησαν να ασχοληθούν με τον συγκεκριμένο τομέα.

Από το σύνολο των απαντήσεων διαφαίνεται πως η ενασχόληση γενικότερα με ό,τι ορίζεται ως πολιτική ξεκινάει από πολύ νωρίς, συγκεκριμένα από τα μαθητικά και φοιτητικά χρόνια. Τρεις εκ των συμμετεχουσών ανέφεραν πως η ενασχόληση με τα κοινά ξεκίνησε από την περίοδο του σχολείου ενώ οι υπόλοιπες δυο ξεκίνησαν να ασχολούνται με την πολιτική κατά την περίοδο των φοιτητικών τους χρόνων, συμμετέχοντας σε νεολαίες παρατάξεων. Ειδικότερα, η Π1 αναφέρει την ενασχόληση της με τον μαθητικό συνδικαλισμό, χωρίς αυτός να συνεχίζεται κατά τα φοιτητικά της χρόνια. Για την Π2, η ενασχόληση κατά τα μαθητικά της χρόνια με την μαθητική νεολαία, η οποία εκφράστηκε μέσω ανάληψης προεδρίας στο δεκαπενταμελές συμβούλιο του σχολείου της, συνεχίστηκε και κατά την περίοδο των σπουδών της μέσω της φοιτητικής νεολαίας. Για τις Π4 και Π5, η ενασχόληση με τα κοινά ξεκινάει κατά τα φοιτητικά χρόνια μέσω νεολαίων κομμάτων, σε μια περίοδο που κατά τα λεγόμενα τους υπήρχαν έντονες κινητοποιήσεις και εξελίξεις στη χώρα. Για την Π4, η συμμετοχή στην φοιτητική νεολαία εκφράστηκε έντονα μέσω συνελεύσεων και καταλήψεων. Για την Π3, η αρχή της πολιτικής δράσης ξεκίνησε από το γυμνάσιο ως μια μορφή κοινωνικής δράσης:

«Πάντα διευθετούσα διενέξεις μεταξύ των συμμαθητριών. Από τα νιάτα μου ήμουν κατά της αδικίας». (Π3)

Μέχρι την εκλογή τους σε κάποια θέση του ελληνικού ή ευρωπαϊκού κοινοβουλίου, οι περισσότερες γυναίκες είχαν εκλεγεί σε θέση συνδικαλιστικού οργάνου ή συλλόγου που μπορεί να σχετιζόταν με την εργασία τους. Συγκεκριμένα, η Π1 ασχολήθηκε με την ένωση που αφορούσε το επάγγελμά της, η Π3 με το συνδικαλιστικό κίνημα και η Π5 είχε εκλεγεί σε διάφορες θέσεις ευθύνης μέσα στο σύλλογο εργαζομένων. Επιπλέον, για τις Π3 και Π5 μεγάλη σημασία εντός των συνδικαλιστικών οργάνων και των κομμάτων τους διαδραμάτιζαν τα φεμινιστικά κινήματα που διεκδικούσαν έμφυλη ισότητα.

Για τη διεκδίκηση μιας θέσης σε κεντρικό πολιτικό επίπεδο παρά τις διαφορετικές απαντήσεις υπάρχει ένα κοινό μοτίβο, αυτό της χρόνιας ενασχόλησης με τα κοινά και της σχέσης που μπορεί να είχε προκύψει μέσω αυτής με ένα πολιτικό κόμμα. Για την Π1, μέσω της δημιουργίας οργανωτικής σχέσης με το κόμμα που την εξέφραζε ήρθε κάποια στιγμή η πρόταση για υποψηφιότητα στις εκλογές. Για την Π5, η υποψηφιότητα στις εθνικές εκλογές ήρθε μετά από χρόνια ανάληψης θέσεων ευθύνης σε διάφορους συλλόγους/ομοσπονδίες. Για την Π4, η υποψηφιότητα ήρθε κάπως συγκυριακά:

«Η αλήθεια είναι πως κάπως τυχαία συνέβη. (..) έψαχναν γυναίκες να συμπληρώσουν την ποσόστωση. Ο πατέρας μου ασχολούνταν πολύ ενεργά τα προηγούμενα χρόνια και είχε κατέβει αρκετές φορές. Δεν δέχτηκε να κατέβει άλλη μια φορά, με πρότειναν κάποιοι σύντροφοι μεγαλύτερης ηλικίας και έτσι κατέληξα να είμαι υποψήφια». (Π4)

Μέσα από την παραπάνω θέση αναδεικνύεται ότι οι ποσοτώσεις συχνά αντιμετωπίζονται από τα κόμματα ως μια τυπική υποχρέωση και όχι ως έκφραση ουσιαστικής δέσμευσης στην έμφυλη ισότητα και την ισότιμη συμμετοχή των γυναικών σε εκλογικές διαδικασίες. Η ακόλουθη απάντηση της Π3, καταδεικνύει και ό,τι αναδύθηκε από τη βιβλιογραφία ως πρόκληση για τη συμμετοχή των γυναικών. Ότι δηλαδή σε πολλές περιπτώσεις οι γυναίκες αναλαμβάνουν υποστηρικτικούς ρόλους εντός των κομμάτων, σε πολλές περιπτώσεις με εθελοντικό χαρακτήρα, απομακρύνοντας τες από τα κέντρα λήψης αποφάσεων (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Συγκεκριμένα αναφέρει:

«Πέρασαν 23 χρόνια εθελοντικής δουλειάς στο [κόμμα], σκληρής δουλειάς, ακόμη και από την τσέπη μου έβαλα χρήματα για να δηλώσω έτσι δειλά ότι με ενδιαφέρει» (Π3) - αναφέρεται στην διεκδίκηση υποψηφιότητας.

Αναφορικά με τα κίνητρα που τις οδήγησαν να πάρουν μέρος στην ενεργό πολιτική οι απαντήσεις προσανατολίζονται περισσότερο στην ανάγκη για προσφορά και την κοινωνική αλλαγή. Η αναφορά στην προσφορά παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς πρόκειται για χαρακτηριστικό που έχει ταυτιστεί με τις γυναίκες λόγω των παραδοσιακών έμφυλων ρόλων που τις συνδέουν με τη φροντίδα. Για την Π2, η προσφορά στο κοινωνικό σύνολο διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο ως προς τη συμμετοχή της. Για τις Π3 και Π5, η κοινωνική και πολιτική δράση είναι ο τρόπος για να επέλθουν αλλαγές που θα φτιάξουν ένα καλύτερο και πιο δίκαιο κόσμο. Ενώ επίσης δίνουν έμφαση και στην προσφορά ως προς το κοινωνικό

σύνολο. Η Π3 αναφέρει πως «αν λυθούν τα προβλήματα για τους πολλούς, λύνεται και για εσένα» ενώ η Π5 επισημαίνει:

«Η πολιτική είναι ένας τρόπος να αλλάξεις τη ζωή σου. Μόνο εσύ μπορείς να την αλλάξεις αλλιώς αν περιμένεις από άλλους (...). Εσύ πρέπει να μπεις ενεργά με συλλογική διεκδίκηση, με αλληλεγγύη». (Π5)

Για την Π3, βασικό κίνητρο ενασχόλησης με την πολιτική ζωή αποτέλεσε και το σύνολο των ανισοτήτων και των διακρίσεων που υφίστανται οι γυναίκες, τόσο στον εργασιακό τομέα (πχ μισθολογικό χάσμα) όσο και γενικότερα μέσα στην κοινωνία. Αντίστοιχα και για την Π1, κίνητρο αποτέλεσε η πεποίθηση ότι τα πράγματα αλλάζουν μόνο εκ των έσω.

«Η πίστη μου ότι τα πράγματα αλλάζουν μόνο από μέσα. Η πίστη μου στη δύναμη της πολιτικής. Ότι μπορείς να αλλάξεις τα πράγματα. Μόνο ως συμμετοχος, όχι ως παρίας ή παρατηρητής.» (Π1)

Για την Π4, βασικό κίνητρο αποτέλεσαν οι εξελίξεις που διαδραματίζονταν στη χώρα τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Πιο συγκεκριμένα, οι συνέπειες των μνημονίων, η ενεργή συμμετοχή των πολιτών σε πορείες και κινητοποιήσεις αλλά και η πρόταση του κόμματος έπαιξαν καταλυτικό ρόλο για την αποδοχή της πρότασης υποψηφιότητας.

5.2 Προκλήσεις ως προς τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική

Σε ότι αφορά τις προκλήσεις που βίωσαν οι συμμετέχουσες στην έρευνα κατά τη διάρκεια της πολιτικής τους πορείας, οι αφηγήσεις τους αρχικά εστίασαν στον τρόπο με τον οποίο το φύλο τους επηρέασε την πολιτική τους πορεία. Αξίζει να σημειωθεί, ότι κατά τη συζήτηση γύρω από τις προκλήσεις και τα εμπόδια που βίωσαν καταγράφηκε μια, δικαιολογημένη, αρχική δυσκολία από ορισμένες συμμετέχουσες να περιγράψουν προσωπικά βιώματα, δίνοντας περισσότερο απαντήσεις πιο γενικού χαρακτήρα, για τις προκλήσεις που βιώνουν οι γυναίκες που ασχολούνται με τον συγκεκριμένο χώρο. Ωστόσο, στη συνέχεια αφηγήθηκαν προσωπικές εμπειρίες αναδεικνύοντας ότι οι προκλήσεις αυτές προέρχονται τόσο από εξωγενείς παράγοντες όσο και από εσωτερικούς παράγοντες που έχουν να κάνουν με το πως οι ίδιες βλέπουν τον εαυτό τους και πως αξιολογούν τις δυνατότητές τους.

Για την Π1, η οποία αναγνωρίζει περιορισμένη συμμετοχή των γυναικών σε θέσεις ευθύνης, κάτω από το μέσο όρο της Ευρώπης, μια βασική πρόκληση ως προς τη συμμετοχή στην πολιτική αποτελεί ένας κρυφός υποδόριος στερεοτυπικός μηχανισμός. Κατά τα λεγόμενα της, το πολιτικό σύστημα δεν έχει ακόμη εξοικειωθεί με την ύπαρξη γυναικών σε καίριες πολιτικές θέσεις καθώς ακόμη αποτελεί είδηση πόσες γυναίκες εκλέχθηκαν, πόσες συμμετέχουν στο υπουργικό συμβούλιο. Επίσης, αναφέρεται σε λανθάνοντα σεξισμό αλλά και στην έλλειψη ενός παραδείγματος ισοτιμίας και ισότητας στην ελληνική κοινωνία, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα να συντηρούνται προκαταλήψεις και στερεότυπα γύρω από τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική. Ως προς τα προσωπικά εμπόδια στις αρχές της πολιτικής πορείας ή στην μετέπειτα πολιτική δράση, έγινε αναφορά στην αμφισβήτηση που η ίδια βίωσε συνδέοντας την με το φύλο της, χωρίς ωστόσο να είχε κάποιο σημαντικό κόστος καθώς σύμφωνα με την ίδια ήταν αναμενόμενη και είχε θωρακίσει από την αρχή τον εαυτό της για τέτοιου είδους αντιλήψεις και εμπόδια.

«Συνάντησα αμφισβήτηση που μπορεί να οφειλόταν στο φύλο μου, αλλά ήμουν προετοιμασμένη για αυτό και ψυχικά και ιδεολογικά και την αντιμετώπισα χωρίς αυτό το πράγμα να έχει κάποιο κόστος για εμένα.» (Π1)

Για την Π2, τίθεται ένα διαφορετικό πεδίο προκλήσεων ως προς τη συμμετοχή στην πολιτική, αυτό της άτυπης φροντίδας σε συνδυασμό με την οικονομική επισφάλεια. Σε ένα σημείο αναφέρει:

«Αλλά όταν έκανα οικογένεια, παρόλο ότι είχα έναν άνδρα που ήταν υποστηρικτικός, τα παιδιά μου επειδή ήταν πολύ μικρά, δυστυχώς σταμάτησα να ασχολούμαι με την πολιτική. Σε καμία περίπτωση όμως δεν σταμάτησα να δουλεύω, παρόλο ότι τότε ένα μεγάλο ποσοστό του μισθού, περίπου το 90% πήγαινε σε βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς.» (Π2)

Όπως αναδείχθηκε και από τη βιβλιογραφία, αποτελεί σημαντικό παράγοντα προκλήσεων των γυναικών που επιλέγουν να ασχοληθούν με τα κοινά οι υποχρεώσεις γύρω από τον τομέα της φροντίδας που αφορά την οικογένεια αλλά και η έλλειψη δομών κοινωνικής φροντίδας (Βουγιούκα & Παπαγιαννοπούλου, 2019). Το δίλλημα ανάμεσα σε καριέρα ή οικογένεια αλλά και η πεποίθηση πως μόνο οι γυναίκες είναι υπεύθυνες για το κομμάτι της φροντίδας των παιδιών αποτελεί για την Π2, ένα πεδίο προκλήσεων για την είσοδο στην πολιτική. Εκτός, αυτού, και για τη συγκεκριμένη συμμετέχουσα η ύπαρξη εμποδωμένων προκαταλήψεων για

την ανάληψη πολιτικών θέσεων αποτελεί πρόκληση για τη συμμετοχή στα κοινά. Πιο συγκεκριμένα, κατά την προεκλογική περίοδο αναφέρει ως δυσκολία την επιλογή γυναίκας ως πολιτικό:

«Πολύ πιο δύσκολα περνάμε στην προεκλογική περίοδο (...), γιατί λένε αν είναι εδώ τέσσερις σταυροί, ε, ας βάλω και μια γυναίκα. Δεν λένε ας βάλω και έναν άνδρα να έχει...». ενώ παράλληλα αναφέρει «πάντα ως γυναίκες (...) για να αποδείξουμε την αξία μας χρειάζεται διπλάσια δουλειά» (Π2)

Για την Π3, οι προκλήσεις που βίωσε ως προς τη συμμετοχή της στην πολιτική έχουν να κάνουν περισσότερο με μια εσωτερικευμένη δυσπιστία στον εαυτό της αλλά και τις δυνατότητες της.

«Δεν ένιωθα καμία αυτοπεποίθηση να κατέβω βουλευτής (...) Έλεγα αν δεν έχω λεφτά. Δεν ήταν μόνο αυτό. Ήταν ότι δεν πίστευα στον εαυτό μου. (...) Δεν είχα την αυτοπεποίθηση να βγω μπροστά. Την είχα στους συνδικαλιστικούς αγώνες, αλλά όχι για δημόσιο αξίωμα» (Π3)

Οι αφηγήσεις που αναφέρθηκαν, καταδεικνύουν τη μειωμένη αυτοπεποίθηση ως εμπόδιο για συμμετοχή στην ενεργό πολιτική. Τόσο στον εργασιακό χώρο όσο και στην πολιτική η υποτίμηση που δέχονται οι γυναίκες εκλαμβάνεται ως ένα εμπόδιο για τη συμμετοχή τους. Ένας δεύτερος παράγοντας δυσκολίας που αναφέρεται από τη συμμετέχουσα είναι ο πατριαρχικός τρόπος με τον οποίο λειτουργούν τα πολιτικά κόμματα. Η αναγνώριση του πατριαρχικού τρόπου λειτουργίας των κομμάτων, ευθυγραμμίζεται ουσιαστικά με τις απόψεις των δυο προηγούμενων συμμετεχουσών, οι οποίες επίσης περιέγραψαν ένα κυρίαρχο πρότυπο στην πολιτική ζωή που θέλει τους άνδρες ως αυτονόητη επιλογή για τα πολιτικά αξιώματα. Στο πλαίσιο αυτό, οι γυναίκες βιώνουν μεγαλύτερη αμφισβήτηση και καλούνται συχνότερα να αποδείξουν την επάρκεια τους.

Ενώ ως πρόκληση για τη συμμετοχή της στην πολιτική αναδεικνύει και τη στάση της οικογένειάς της. Συγκεκριμένα, η ίδια αναφέρει πως προέρχεται από μια αρκετά συντηρητική οικογένεια που ασκούσε συχνά πιέσεις για τη δημιουργία γάμου και οικογένειας. Αναφέρει την πίεση αυτή ως ένα εσωτερικό εμπόδιο, που αντιμετώπισαν πολλές γυναίκες εκείνης της εποχής λόγω της διάχυτης κουλτούρας που «επέβαλε» στις γυναίκες τη δημιουργία οικογένειας, παρά τους στόχους τους και όσα κατάφερναν σε όλους τους άλλους τομείς της ζωής τους.

«Το δεύτερο, (εμπόδιο) όταν μπήκα στην πολιτική ήταν ότι τα κόμματα λειτουργούσαν πατριαρχικά (...) Εγώ προέρχομαι από μια πολύ συντηρητική οικογένεια. Το όνειρο της μαμάς μου ήταν να παντρευτώ και να κάνω παιδιά, να κάνω οικογένεια. Τίποτα άλλο, παρόλο που ήμουν πρώτη μαθήτρια στο σχολείο και στα δεκαοκτώ μου είχα πάρει υποτροφία για την Αμερική. Είχα πάει ένα χρόνο και όταν γύρισα ήταν ανένδοτη στο να παντρευτώ το πρώτο μου φλερτ» (Π3)

Για την Π4, το φύλο της καθόρισε τη συμμετοχή της στην πολιτική τουλάχιστον σε επίπεδο υποψηφιότητας. Αναφέρει πως είχε προταθεί για υποψηφιότητα ακριβώς επειδή ήταν γυναίκα, με σκοπό να συμπληρωθεί η ποσόστωση. Ως προκλήσεις στην προσωπική της διαδρομή μέσα στην πολιτική ανέφερε τόσο τη φροντίδα της οικογένειας όσο και τους γεωγραφικούς περιορισμούς, πεδίο προκλήσεων που αναδείχθηκε και από την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρει:

«Από τη στιγμή που έκανα οικογένεια και μετά, ως βουλεύτρια επαρχίας κιόλας, γιατί είναι άλλο να είσαι στην Αθήνα και να έχεις την οικογένεια σου εκεί να είναι και η δουλειά σου εκεί, και άλλο να είσαι στην επαρχία και να πρέπει να φεύγεις από το σπίτι σου 3 με 4 μέρες την εβδομάδα, έκτακτα κτλ. (..) Ναι αυτό είναι ένα εμπόδιο για να μπορέσεις να συνεχίσεις απρόσκοπτα» (Π4)

Η παραπάνω θέση καταδεικνύει τη δυσκολία που προκύπτει τόσο από τους πολλαπλούς ρόλους όσο και από τον τόπο διαμονής ενός πολιτικού προσώπου.

Η Π5, αναφέρει μερικούς ενδοιασμούς που υπάρχουν στο πολιτικό σύστημα αναφορικά με την επιλογή γυναικών. Πιο, συγκεκριμένα, ως παράγοντα προκλήσεων έθιξε το ζήτημα της ανάδειξης περισσότερων ανδρών μέσω του πολιτικού συστήματος για την ανάληψη πολιτικών αξιωμάτων. Για την ίδια, η προσωπική διεκδίκηση και η παρουσία στα πολιτικά πράγματα ήταν ο τρόπος που επέλεξε για να συνεχίσει. Επιπλέον, αναφέρει πως σε επίπεδο υποψηφιότητας, δεν ξεπέρασε τις αρχές της, και πως άλλοι υποψήφιοι ενδέχεται να είχαν διαφορετική δυναμική.

Οι περισσότερες συμμετέχουσες αναγνώρισαν την ύπαρξη ενός εδραιωμένου συστήματος που λειτουργεί με παγιωμένες αντιλήψεις και τοποθετεί τις γυναίκες σε μια μειονεκτική θέση ως προς τη συμμετοχή στην πολιτική, καθώς ο συγκεκριμένος χώρος έχει ταυτιστεί κατά κύριο

λόγο με τους άνδρες, θέση που συνάδει και με την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Παράλληλα, κοινό σημείο στις αφηγήσεις είναι η δυσανάλογη ανάληψη ρόλων φροντίδας η οποία συχνά θέτει ένα δίλλημα μεταξύ πολιτικής σταδιοδρομίας και οικογενειακών υποχρεώσεων. Μια αξιοσημείωτη διαφοροποίηση προκύπτει από την Π3, η οποία ανέφερε ότι, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, βίωσε σε γενικές γραμμές ισότιμη μεταχείριση κατά τη συμμετοχή της στις επιτροπές και είχε τη δυνατότητα να αναλάβει πρωτοβουλίες και να διαμορφώνει την πολιτική της πορεία με μεγαλύτερη ελευθερία.

«Μέσα στις επιτροπές, δεν ένιωσα ότι υπάρχει κάποια διάκριση εις βάρος μου. (..) Γενικότερα, το πνεύμα της πατριαρχίας υπάρχει παντού. Αλλά ιδιαίτερα εκεί ένιωσα ότι μπορούσα να αναλάβω πρωτοβουλίες..» (Π3)

Η εμπειρία αυτή ενδέχεται να υποδηλώνει σημαντικότερα βήματα ως προς την έμφυλη ισότητα και αποδοχή της ισότιμης συμμετοχής των γυναικών σε πολιτικούς θεσμούς σε ευρωπαϊκό επίπεδο, συγκριτικά με όσα περιεγράφηκαν για το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο.

Όσον αφορά το εάν έχουν βιώσει κάποια στιγμή στην πορεία τους περιορισμένες δυνατότητες εξέλιξης, η Π2 αναγνωρίζει το φαινόμενο του “Glass-ceiling” ως πρόκληση που καλούνται να διαχειριστούν οι γυναίκες, αντίθετα για τις Π1, Π3 και Π5 δεν αναφέρεται κάποια στιγμή που ένιωσαν κάποιο περιορισμό μέσα στην πολιτική τους πορεία. Η Π4, αναφέρει πως πολλές φορές έβαζε τον εαυτό της να σκέφτεται αν ήταν άνδρας, αν θα ήταν η ίδια ή πιο εύκολη η ανέλιξη μέσα σε αυτόν τον χώρο.

Μια εξίσου σημαντική παράμετρος που αναδείχθηκε από την έρευνα, είναι πως οι περισσότερες συμμετέχουσες έχουν βιώσει κάποιο περιστατικό σεξισμού, στερεοτύπων ή άνισης μεταχείρισης. Πιο συγκεκριμένα, η Π1 αναφέρει περιστατικό σεξισμού όπου συνάδελφος της μέσα στην βουλή την αποκαλούσε με υποτιμητικό τρόπο «Βουγιουκλάκη». Σχόλιο που δείχνει τον σεξιστικό τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται πολλές φορές οι γυναίκες, εστιάζοντας σε χαρακτηριστικά της εξωτερικής τους εμφάνισης και όχι στις πολιτικές τους θέσεις. Η Π4 ανέφερε ένα παρόμοιο περιστατικό εντός του ελληνικού κοινοβουλίου όπου ο τότε αντιπρόεδρος της βουλής, της έκανε παρατήρηση για τον τρόπο που επέλεξε να ντυθεί συγκεκριμένα για την επιλογή χρώματος που είχε το παντελόνι λέγοντας της ότι: «δεν είναι πρόπον να έρχεσαι με κόκκινο παντελόνι μέσα στη Βουλή». Η Π2, ανέφερε ως περιστατικό άνισης μεταχείρισης την μειωμένη παρουσία γυναικών σε πάνελ εκπομπής σε

τηλεοπτικό κανάλι. Συγκεκριμένα, ανέφερε πως σε εκείνο το περιστατικό ήταν η μόνη γυναίκα μέσα σε ένα πάνελ γεμάτο άνδρες, κάτι που την οδήγησε στο να αρνηθεί να συμμετάσχει. Πέρα από αυτό το περιστατικό, ανέφερε πως έχει βιώσει περιστατικά σεξισμού τα οποία συνδέονταν και με την ηλικία της, παρατήρηση που έγινε και από την Π4. Κατά τα λεγόμενα της, αναφερόταν από τους συναδέλφους της για εκείνη: «*“έχουμε και τη μικρή” ..για έναν άντρα δε θα λέγανε έχουμε και τον μικρό*». Αντίστοιχα, αναφέρει πως έχει χαρακτηριστεί ως «γλωσσού» σε περιστάσεις που απλώς εξέφραζε την άποψη της τονίζοντας πως αντίστοιχα σχόλια δεν θα είχαν πραγματοποιηθεί για κάποιον άνδρα συνάδελφο της. Σημαντικό είναι πως οι Π3 και Π5 δεν ανέφεραν κάποιο συγκεκριμένο περιστατικό σεξισμού που μπορεί να έχουν βιώσει, ωστόσο η Π5 αναφέρει πως έβλεπε εντός του κόμματος που υπηρέτησε συμπεριφορές που δεν θεωρούσε σωστές και προσπαθούσαν να τις επιλύσουν, αναφέροντας μάλιστα πως είχε δημιουργηθεί ένα τμήμα εσωτερικά όπου διευθετούσαν διάφορα σεξιστικά περιστατικά.

5.3 Κριτική στην υφιστάμενη κατάσταση και το θεσμικό πλαίσιο για τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική

Για την αξιολόγηση του θεσμικού πλαισίου και του ρόλου των κομμάτων γύρω από τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική, οι συμμετέχουσες της έρευνας, κατέθεσαν τις απόψεις τους για το κατά πόσο θεωρούν ότι οι ποσοτώσεις έχουν συμβάλει στην ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική σκηνή καθώς και ευρύτερα για τη συμβολή άλλων θεσμικών παρεμβάσεων.

Για την Π1, έχουν σημειωθεί βήματα ως προς τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική, αναγνωρίζοντας πως τα στατιστικά στοιχεία και η αριθμητική παρουσία αποδεικνύουν ότι έχουμε μείνει πίσω. Αναφέρει τις ποσοτώσεις ως ένα εργαλείο που συνδράμει στην ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική ζωή. Συγκεκριμένα αναφέρει πως ένα εργαλείο ενθάρρυνσης της συμμετοχής από μόνο του δεν μπορεί να αλλάξει το σκηνικό που επικρατεί, δίνει ωστόσο τη δυνατότητα στις γυναίκες να διεκδικήσουν μια θέση γνωρίζοντας πως οι ρόλοι δεν είναι μοιρασμένοι. Για τη συγκεκριμένη συμμετέχουσα η ποσόστωση κρίνεται ωφέλιμη μέχρι τη στιγμή που θα έχει καταφέρει να παίξει το ρόλο της και θα είναι απολύτως αχρείαστη. Σχετικά με την πολιτική κουλτούρα που επικρατεί στην Ελλάδα, διατύπωσε την άποψη πως η αριθμητική ανισορροπία που επικρατεί στη χώρα (σχετικά με τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική), επιτρέπει υπολείμματα του παρελθόντος αλλά και τη διαιώνιση βαθιά ριζωμένων στερεοτυπικών αντιλήψεων μέσα στην κοινωνία. Έτσι, σύμφωνα με τα λεγόμενα

της ο μισογυνισμός και ο σεξισμός μπορεί να υποχωρούν σε σχέση με προηγούμενες δεκαετίες, ωστόσο δεν εκλείπουν.

Κατά τα λεγόμενα της Π2, η ποσόστωση αποτελεί ένα εργαλείο που καλώς έχει υιοθετηθεί ωστόσο αν δεν χρησιμοποιηθεί σωστά δεν πρόκειται να φέρει αποτελέσματα. Υποστηρίζει πως στην Ελλάδα, σε πολλές περιπτώσεις οι ποσοστώσεις αντιμετωπίζονται από τα κόμματα με εσφαλμένο τρόπο.

«Αχ, έχω ποσόστωση και πρέπει να βάλω και κάποιες γυναίκες. Τώρα τρέχετε να βρείτε ας πούμε κάποιες γυναίκες να κλείσουν το ψηφοδέλτιο.» (Π2)

Από αυτή τη θέση μάλλον διαφαίνεται ένας πιο επιφανειακός τρόπος προσέγγισης των ποσοστώσεων. Για την ίδια, τα κόμματα πολλές φορές προσπαθούν λίγο πριν τις εκλογές να καλύψουν το κενό γύρω από τη συμμετοχή των γυναικών. Παράλληλα, ο τρόπος που προσλαμβάνεται η ποσόστωση μπορεί να έχει αποτυπωθεί με λανθασμένο τρόπο στην Ελλάδα. Αναφέρει πως πρόκειται για ποσόστωση των φύλων όχι των γυναικών και σημειώνει ένα παράδειγμα. Έτσι όπως σε ένα διοικητικό συμβούλιο δεν θα βάλεις μόνο γυναίκες αλλά και άνδρες έτσι δεν μπορεί να συμβεί και το αντίθετο. Η Π2 αναφέρει σχετικά με τις ποσοστώσεις και κατά πόσο αυτές ενισχύσει τη συμμετοχή των γυναικών, πως δεν έχουν δράσει σε ένα ικανοποιητικό βαθμό γιατί πρώτον άργησαν να φτάσουν στην Ελλάδα, έχουν αποτυπωθεί στην κοινή γνώμη ως κάτι κακό για τις γυναίκες και δεν έχουν εφαρμοστεί ως εργαλείο και σε άλλους τομείς πριν αποφασίσουν οι γυναίκες να ασχοληθούν με την πολιτική. Επιπλέον, πραγματοποίησε ένα σχόλιο περί «άξιες γυναίκες», αναφέροντας πως από θεσμικής πλευράς πολλές φορές διατυπώνεται η άποψη πως πρέπει να βρεθούν άξιες γυναίκες για τα ψηφοδέλτια, χωρίς να υπάρχει ένας συγκεκριμένος ορισμός για το ποια/ποιος θεωρείται άξια/άξιος, ενώ αντίστοιχες θέσεις δεν ακούγονται για άνδρες, να βρεθούν δηλαδή άξιοι άνδρες για τα ψηφοδέλτια. Αυτή η άποψη μπορεί να καταδείξει τη διπλή προσπάθεια που απαιτείται να καταβάλουν οι γυναίκες μέσα σε αυτό το χώρο για να αποδείξουν ότι «αξίζουν». Σχετικά με την πολιτική κουλτούρα η Π2 διαπιστώνει πως έχουν γίνει βήματα με τις μεγαλύτερες ηλικίες να προσπαθούν να είναι «Political Correct», όχι απαραίτητα επειδή το καταλαβαίνουν αλλά επειδή φοβούνται, ενώ και στις μικρότερες ηλικίες αρχίζουν να καλλιεργούνται διαφορετικές στάσεις ως προς τους κοινωνικούς ρόλους.

Αναφορικά με την εμπειρία της Π3, όσον αφορά την υφιστάμενη κατάσταση, αναφέρει πως τα αριστερά και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα στηρίζουν συνήθως περισσότερο ζητήματα που άπτονται της έμφυλης ισότητας, έτσι όπως αυτό κατοχυρώνεται και στο καταστατικό τους. Εντούτοις αυτό δε σημαίνει πως κάνουν συνειδητές προσπάθειες για την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική ζωή και συνολικά για την έμφυλη ισότητα. Αναφέρει σημαντικά μειωμένη παρουσία σε όλα τα επίπεδα της πολιτικής σκηνής ενώ επίσης καταδεικνύει τα κόμματα ως έναν ανδροκρατικό μηχανισμό. Κάνει λόγο για την παρουσία των ποσοτώσεων ως ένα διοικητικό μέτρο καθώς γυναίκες και άνδρες δεν ξεκινάμε από την ίδια αφετηρία. Ενώ επίσης αναφέρει για τις ποσοτώσεις πως έχουν χρησιμοποιηθεί από κόμματα για να εξευτελίσουν τις γυναίκες: «Μη ψηφίζει γυναίκες, θα βγουν με ποσόστωση..». Τέλος, αναφέρει τον αποκλεισμό των γυναικών από διάφορες πτυχές της κοινωνίας ως ζήτημα που αντικατοπτρίζεται και στην πολιτική κουλτούρα.

Για την Π4, η ύπαρξη ποσόστωσης στο 40% σε όλα τα επίπεδα της πολιτικής ζωής είναι ένα μέτρο σε θεσμικό επίπεδο, ωστόσο δεν είναι από μόνο του ένα μέτρο που αρκεί. Κατά την άποψη της, οι γυναίκες έρχονται αντιμέτωπες πολύ περισσότερο με ουσιαστικές δυσκολίες παρά με θεσμικές δυσκολίες. Όπως αναδείχθηκε και από τη βιβλιογραφία έτσι και κατά την άποψη της Π4, οι γυναίκες δεν είναι το ίδιο εύκολο να βρουν χρόνο και διάθεση ώστε να ασχοληθούν με τα κοινά. Το πρόβλημα για εκείνη δεν είναι η ποσόστωση αλλά η έλλειψη ενός υποστηρικτικού μηχανισμού που θα επιτρέψει στις γυναίκες να ασχοληθούν με τον συγκεκριμένο χώρο, να αποκτήσουν εμπειρία και να θέσουν υποψηφιότητα με επάρκεια. Τέλος, υποστηρίζει πως η πολιτική κουλτούρα της Ελλάδας χαρακτηρίζεται από μια επιφανειακότητα και ένα όχι και τόσο ικανοποιητικό επίπεδο.

Σύμφωνα με τα λεγόμενα της Π5 σχετικά με την υφιστάμενη κατάσταση στην Ελλάδα, γίνεται η παρατήρηση για την ανάγκη ισόρροπης συμμετοχής (50-50) στην πολιτική ζωή ως συνέχεια των ποσοτώσεων, αναφέροντας πως είναι δύσκολο να γίνει αποδεκτή μια τέτοια πρόταση. Επιπλέον, καταδεικνύει την ύπαρξη πατριαρχικών αντιλήψεων αλλά και την άσκηση συντηρητικών πολιτικών όπου δεν ενισχύουν σε καμία περίπτωση την ισότητα, αντίθετα την πάνε πίσω. Σχετικά με την κουλτούρα που κυριαρχεί στην Ελλάδα αναφέρει εμμένουσες νοοτροπίες που θέτουν τις γυναίκες σε μια πολύ συγκεκριμένη θέση γύρω από τη φροντίδα της οικογένειας. Ένα σημαντικό σχόλιο αφορά την ύπαρξη ελλειπών εμπιστοσύνης ως προς το ίδιο μας το φύλο, αναφέροντας πως σε ένα μεγάλο βαθμό οι γυναίκες- ψηφοφόροι δεν

εμπιστεύονται άλλες γυναίκες για την ανάληψη ηγετικών θέσεων, στηρίζοντας κατά κύριο λόγο άνδρες υποψήφιους.

Μέσα από τις αφηγήσεις των συμμετεχουσών, αναδεικνύεται η αναγνώριση της συνεισφοράς των ποσοτώσεων φύλου ως ένα εργαλείο που μπορεί να συμβάλλει στην ενίσχυση της συμμετοχής στην πολιτική, υπό την προϋπόθεση ότι θα συνοδευτεί από ουσιαστικές αλλαγές στη νοοτροπία. Οι αλλαγές αυτές αφορούν ζητήματα που σχετίζονται με τους έμφυλους και κοινωνικούς ρόλους, τη δυσανάλογη ανάληψη ευθυνών φροντίδας από τις γυναίκες καθώς και την αντιμετώπιση φαινομένων μισογυνισμού και σεξισμού.

5.4 Ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική

Οι γυναίκες που έλαβαν μέρος στην έρευνα αναφέρθηκαν στις αλλαγές και τα μέτρα που θα ενίσχυαν τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική, το ρόλο των πολιτικών κομμάτων σε αυτό ή άλλων τρόπων που θα το επέτρεπαν. Ανέδειξαν διάφορες πτυχές, εστιάζοντας σε θεσμικές ρυθμίσεις για ενισχυμένη παρουσία των γυναικών στην πολιτική αλλά και στην ανάγκη για αλλαγή των υφιστάμενων ρόλων που εμπεριέχουν έμφυλα χαρακτηριστικά.

Οι Π1 και Π2 παρουσιάζουν ένα κοινό μοτίβο προτάσεων σχετικά με την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική. Επισημαίνουν την ανάγκη ανατροπής των υφιστάμενων έμφυλων ρόλων μέσω της οικογένειας και του σχολείου, ώστε να εξαλειφθούν τα στερεότυπα που αποδίδουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά σε γυναίκες και άνδρες. Παράλληλα, αναδεικνύουν το ρόλο των ιδίων των πολιτικών κομμάτων στην εφαρμογή ποσοτώσεων και στην επιλογή γυναικών για δημόσια αξιώματα.

Για την Π1, μεγάλη σημασία έχει το πως μεγαλώνουν οι νέες γενιές. Υποστηρίζει πως θα πρέπει να μεγαλώνουν χωρίς να τους εμφυτεύονται αντιλήψεις κλειστών οριζόντων, χωρίς να νιώθουν πως οι ρόλοι είναι προκαθορισμένοι και πως υπάρχουν στεγανά και κάγκελα που δεν επιτρέπουν την ελεύθερη ανάπτυξη τους. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό, τόσο μέσα στα αστικά κέντρα όσο και στην περιφέρεια να εκλείψει ή άποψη ότι κάποιοι ρόλοι δεν επιφυλάσσονται ισομερώς για τις γυναίκες. Η ανατροπή δηλαδή των παραδοσιακών έμφυλων ρόλων πρέπει να περάσει μέσα στο συλλογικό υποσυνείδητο. Η οικογένεια και το σχολείο κρίνονται ως δυο βασικοί παράγοντες για την επίτευξη αυτής της αλλαγής. Τα κόμματα με τη σειρά τους θα

πρέπει να αλλάξουν το παράδειγμα, στηρίζοντας υποψήφιες όχι επειδή το θέτει η ποσόστωση αλλά επειδή πραγματικά το υποστηρίζουν. Έτσι, θα σπάσει ο φαύλος κύκλος μεταξύ προθυμίας συμμετοχής στην πολιτική και μοιρασμένων ρόλων. Δηλαδή δεν υπάρχει προθυμία γιατί οι γυναίκες αισθάνονται πως οι ρόλοι είναι μοιρασμένοι, οι ρόλοι είναι μοιρασμένοι άρα δεν υπάρχει προθυμία.

«Έχει σημασία το πως μεγαλώνουμε τις νέες γενιές, οι νέες γενιές δηλαδή να μεγαλώνουν χωρίς να έχουν μια αντίληψη κλειστών οριζόντων (..) τα κόμματα οφείλουν να έχουν μια συνέπεια σε αυτό που λένε και να βοηθούν στην αλλαγή υποδείγματος, να προσπαθούν να έχουν υποψήφιους όχι επειδή το θέτει η ποσόστωση, αλλά επειδή πιστεύουν σε αυτό και το στηρίζουν» (Π1)

Η Π2 υποστηρίζει την ίδια άποψη σχετικά με τους έμφυλους ρόλους. Συγκεκριμένα αναφέρει πως αγόρια και κορίτσια δεν θα πρέπει να μεγαλώνουν με διαφορετικό τρόπο μέσα σε μια οικογένεια. Οι άντρες δεν θα πρέπει να είναι βοηθητικοί μέσα στο σπίτι αλλά θα πρέπει να γίνεται για παράδειγμα καταμερισμός των εργασιών του σπιτιού. Σπάζοντας έτσι το στερεότυπο που θέλει τις γυναίκες μοναδικές υπεύθυνες αυτού. Επιπλέον, τονίζει την ανάγκη της ανάδειξης θεμάτων ισότητας αλλά και διαφορετικότητας στα σχολεία μέσω εργαστήριων δεξιοτήτων, ώστε να μαθαίνουν από νωρίς τα παιδιά για θέματα που άπτονται της ισότητας. Μεγάλης σημασίας για την ίδια διαδραματίζει η αλλαγή της νοοτροπίας γύρω από αυτά τα ζητήματα. Σε θεσμικό επίπεδο, εκφράζει την άποψη πως οι γυναίκες που κατέχουν δημόσιο λόγο θα πρέπει να δίνουν χώρο και να αναδεικνύουν άλλες γυναίκες ιδίως νεαρότερης ηλικίας ενώ επίσης σημαντική κρίνεται και η ορατότητα των γυναικών συνολικά στη δημόσια εικόνα μέσω πχ προβολής στα ΜΜΕ. Ωστόσο, πέρα από τις ίδιες τις γυναίκες και οι άνδρες θα πρέπει να βγαίνουν μπροστά και να μιλάνε για θέματα ισότητας ώστε να μη δημιουργηθεί ένα αντίστοιχο κλαμπ-γυναικών. Τέλος, σημαντική κρίνεται και η κρατική αρωγή για υποστήριξη των οικογενειών, ώστε να μην τίθενται διλήμματα για τις γυναίκες μεταξύ πολιτικής ή οικογένειας.

«Θα πρέπει εμείς οι γυναίκες που έχουμε δημόσιο λόγο (..) να δίνουμε μεγαλύτερο χώρο σε γυναίκες. (..) Είναι σημαντικό επίσης να βγάζουμε μπροστά και άνδρες που μιλάνε για τα θέματα αυτά» (Π2)

Οι τρόποι με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική για την Π4, αφορά τόσο το θεσμικό πλαίσιο που αναφέρθηκε και από τις

προηγούμενες συμμετέχουσες όσο και την ύπαρξη δυνατού κοινωνικού κράτους. Πιο συγκεκριμένα, θέτει ως μέτρα αλλαγής την ύπαρξη μεγαλύτερης ποσόστωσης συγκεκριμένα ισόρροπης συμμετοχής (50-50), τονίζοντας πως όσο μεγαλύτερη είναι η ποσόστωση τόσο πιο αποτελεσματική μπορεί να είναι σε βάθος χρόνου. Πολλές γυναίκες σύμφωνα με την άποψη της συμμετέχουν στα κοινά από τύχη, όσο όμως περισσότερες είναι οι γυναίκες που συμμετέχουν, όσο πιο πολλές ευκαιρίες τους δίνονται θα υπάρχει μεγαλύτερη τριβή και σε βάθος χρόνου η συμμετοχή θα είναι πραγματική και ουσιαστική. Έπειτα, οι κοινωνικές δομές διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο. Η ύπαρξη κοινωνικών παροχών και υπηρεσιών μπορεί να δώσει σε μια γυναίκα τον απαιτούμενο χρόνο για τη συμμετοχή στην πολιτική ζωή. Κάποια περαιτέρω μέτρα που κατά τη γνώμη της αποτελούν τρόπους ενίσχυσης της συμμετοχής είναι οι χώροι παιδικής φύλαξης σε περιφερειακά συμβούλια, δημοτικά συμβούλια αλλά και στη Βουλή. Ενώ επίσης προτείνεται η τηλεργασία και οι τηλεδιασκέψεις με στόχο να ενισχύσουν τη συμμετοχή των γυναικών και ιδίως των γυναικών που διαμένουν μακριά από την πρωτεύουσα.

«Επίσης η τηλεργασία, οι τηλεδιασκέψεις τότε στον Covid η αλήθεια είναι ότι βοήθησαν πολύ. Είναι ένας τρόπος ώστε να μπορούν οι γυναίκες της επαρχίας να κάνουν καλύτερα τη δουλειά τους και να μην αφήνουν πίσω οικογένεια ή δουλειά ή οτιδήποτε. (...) Αυτά θα ιεραρχούσα στα τρία βασικά: ποσοτώσεις, τους χώρους φύλαξης και τις τηλεδιασκέψεις» (Π4)

Οι Π3 και Π5 συγκλίνουν στην άποψη ότι οι διεκδικήσεις των ίδιων των γυναικών είναι καθοριστικής σημασίας για την ενίσχυση της συμμετοχής τους στην πολιτική. Ωστόσο, η Π3 δίνει επίσης έμφαση στους εσωτερικούς παράγοντες που λειτουργούν ανασταλτικά για τη συμμετοχή των γυναικών, ενώ η Π5 αναδεικνύει όπως και η πλειονότητα των συμμετεχουσών, το ρόλο των πολιτικών κομμάτων, προσθέτοντας και τη σημασία της υιοθέτησης ευρωπαϊκών προτύπων.

Για την Π3, μεγάλη σημασία κατέχει η υποψηφιότητα των γυναικών στις εκλογικές διαδικασίες.

«Εγώ θέλω να ενθαρρύνω τις γυναίκες, να τις σπρώξω, να βάλουν υποψηφιότητες, να διεκδικήσουν (...) μπορείς να γίνεις οτιδήποτε! Οι δυνάμεις σου σου το επιτρέπουν να γίνεις». (Π3)

Για την περαιτέρω ενίσχυση της συμμετοχής αναφέρει πως θα πρέπει να εκλείψει η ίδια η υποτίμηση και η περιφρόνηση των αναγκών που έχουν οι γυναίκες για τις εαυτές τους. Η πατριαρχία κατά τα λεγόμενα της δεν θα μπορούσε να σταθεί αν οι γυναίκες είχαν ξεσηκωθεί κατά των συστημάτων και είχαν συνειδητοποιήσει τις αδικίες που υφίστανται.

«Εμείς πρέπει (σύμφωνα με την κοινωνία) να είμαστε σεμνές και ταπεινές. Να πάψουμε να είμαστε. Να έχουμε μια αίσθηση δικαιοσύνης και απέναντι στον ίδιο μας τον εαυτό». (Π3)

Για την Π3, η κινητοποίηση των ίδιων των γυναικών μπορεί να συμβάλλει στην αλλαγή της υφιστάμενης κατάστασης. Παράλληλα, επισημαίνεται η ανάγκη άρσης των κοινωνικών επιταγών που επιβάλλουν στις γυναίκες χαρακτηριστικά όπως η σεμνότητα και η ταπεινότητα, καθώς αυτά λειτουργούν ανασταλτικά για την συμμετοχή τους στην πολιτική.

Η Π5, αναφέρει επίσης την 50-50 παρουσία μέσα στους κομματικούς μηχανισμούς ως μέτρο ενίσχυσης της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική τόσο εσωτερικά των κομμάτων όσο και στα ψηφοδέλτια. Αναφέρει επίσης την αναγκαιότητα ύπαρξης συλλογικοτήτων των γυναικών με στόχο την ανάδειξη θεμάτων που αφορούν την έμφυλη ισότητα. Για την συγκεκριμένη συμμετέχουσα είναι ιδιαίτερα σημαντική η ανάδειξη φεμινιστικών οργανώσεων και οι διεκδικήσεις των γυναικών καθώς κανένας δεν μπορεί να εγγυηθεί πως όσα έχουν κατακτηθεί και σε επίπεδο συμμετοχής στην πολιτική δεν μπορεί να ανατραπεί. Για την Π5, η παρουσία των γυναικών σε θέσεις ευθύνης είναι από τους πιο σημαντικούς δείκτες ισότητας καθώς αποτελεί στοιχείο για την ποιότητα της δημοκρατίας. Τέλος, ένα σημαντικό μέτρο κρίνεται η ανασκόπηση της Ευρωπαϊκής εμπειρίας και των προτύπων που ακολουθούν κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής ένωσης που πετυχαίνουν υψηλά ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική ως καλά παραδείγματα και για την Ελλάδα.

«Και οι νέες κοπέλες να οργανωθούν σε συλλογικότητες, σε φεμινιστικές οργανώσεις, να κάνουν μια διαδήλωση, να βγάλεις μια ανακοίνωση (..) Είναι θέμα και ποιότητας της δημοκρατίας». (Π5)

Συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχείρησε να αναδείξει το ζήτημα της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική ζωή της Ελλάδας. Η επιλογή της συγκεκριμένης θεματικής βασίστηκε στη διαχρονικά χαμηλή θέση που καταγράφει η Ελλάδα σε ευρωπαϊκό επίπεδο ως προς τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική, γεγονός που δυσχεραίνει την επίτευξη έμφυλης ισότητας. Παρουσιάστηκε η έννοια της πολιτικής συμμετοχής, καθώς και η σημασία της συμμετοχής των γυναικών στα κοινά για την ύπαρξη ενός δημοκρατικού κράτους, στο οποίο όλες και όλοι οι πολίτες φέρουν ίσα δικαιώματα. Για τον λόγο αυτό, αναδείχθηκε και η έννοια του πολίτη ως μια έννοια που δεν είναι ουδέτερη αλλά ιστορικά φέρει έναν περισσότερο ανδροκεντρικό χαρακτήρα. Επιπλέον, πραγματοποιήθηκαν αναφορές σε διαφορετικές θεωρητικές φεμινιστικές προσεγγίσεις, οι οποίες συνέβαλαν στην πολύπλευρη ανάλυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική.

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα με τη χρήση ημι-δομημένων συνεντεύξεων σε γυναίκες που κατέχουν ή κατείχαν πολιτικά αξιώματα σε εθνικό ή ευρωπαϊκό επίπεδο. Η ανάλυση των αφηγήσεων τους, σε συνδυασμό με την ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας ανέδειξε μια σειρά προκλήσεων αναφορικά με τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική ζωή. Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, προέκυψαν κοινωνικά, πολιτισμικά αλλά και θεσμικά εμπόδια σχετικά με τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική. Τα στερεότυπα γύρω από το αξίωμα της/του πολιτικού, οι κοινωνικοί και έμφυλοι ρόλοι που υιοθετούν οι γυναίκες είναι κάποια από αυτά. Η ταύτιση των γυναικών με τον ιδιωτικό βίο, οι κοινωνικοί ρόλοι που αφορούν τη φροντίδα οικείων προσώπων ή του σπιτιού αλλά και όλες οι ριζωμένες πεποιθήσεις που τις θέλουν κύριες φροντίστριες, δυσχεραίνουν τη συμμετοχή τους στην πολιτική ενώ επίσης δημιουργούν μια συσχέτιση μεταξύ ανάληψης δημόσιων αξιωμάτων και ανδρών.

Επιπλέον, ως προκλήσεις μπορούν να χαρακτηρισθούν και διάφοροι επαγγελματικοί, οικονομικοί και γεωγραφικοί περιορισμοί, καθώς η οικονομική επισφάλεια πλήττει δυσανάλογα τις γυναίκες μέσω του μισθολογικού χάσματος ή της υιοθέτησης επισφαλών μορφών εργασίας όπως εργασίες μερικής απασχόλησης ενώ παράλληλα κρίνεται δυσκολότερη η συμμετοχή γυναικών που διαμένουν σε επαρχιακές πόλεις, μακριά από τις πολιτικές δραστηριότητες που εκτυλίσσονται στην πρωτεύουσα. Ο διάχυτος σεξισμός που υφίστανται οι

γυναίκες συμβάλλει με τη σειρά του στη μειωμένη συμμετοχή τους. Ο τρόπος λειτουργίας των πολιτικών κομμάτων δυσκολεύει εξίσου τη συμμετοχή των γυναικών καθώς χαρακτηρίζεται από έναν ανδροκεντρισμό. Αυτός, πολλές φορές εκφράζεται μέσα από την ανάδειξη περισσότερων ανδρών σε ηγετικές θέσεις, τη δυσκολία ανέλιξης γυναικών σε ανώτερες θέσεις εξουσίας αλλά και την αναπαραγωγή στερεοτυπικών αντιλήψεων σχετικά με τον χώρο της πολιτικής, που θέλουν τους άνδρες περισσότερο ικανούς για δημόσια αξιώματα. Από τις αφηγήσεις των πολιτικών προσώπων, οι προκλήσεις που βιώνουν αφορούν τόσο εξωγενείς όσο και εσωτερικούς παράγοντες. Η εξοικείωση με το πρότυπο ενός άνδρα πολιτικού, ο σεξισμός και μισογυνισμός που υφίστανται οι γυναίκες, η αμφισβήτηση που βιώνουν τόσο στο εσωτερικό των πολιτικών κομμάτων όσο και σε κοινωνικό πλαίσιο, η ανάδειξη περισσότερων ανδρών από το ίδιο το πολιτικό σύστημα, αναδείχθηκαν ως σημαντικές προκλήσεις για την ενασχόληση τους με την πολιτική. Παράλληλα, οι δυσανάλογες ευθύνες φροντίδας που εξακολουθούν να αναλαμβάνουν, οι γεωγραφικοί περιορισμοί αλλά και η εσωτερίκευση της αμφισβήτησης μέσω μειωμένης αυτοπεποίθησης για τη διεκδίκηση πολιτικών αξιωμάτων, αποτέλεσαν παράγοντες που επηρέασαν την πολιτική τους πορεία.

Η εργασία εξέτασε επίσης την υφιστάμενη κατάσταση γύρω από τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική, τα μέτρα που έχει πάρει το κράτος για την ενίσχυση αυτής αλλά και την εξέλιξη της παρουσίας των γυναικών σε κεντρική πολιτική σκηνή και ευρωπαϊκό κοινοβούλιο μέχρι και σήμερα. Η θεσμοθέτηση θετικών δράσεων για τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική ήταν ένα σημαντικό νομοθετικό μέτρο. Συγκεκριμένα, η θεσμοθέτηση ποσοτώσεων φύλου αρχικά στο 1/3 το 2008 για την κεντρική πολιτική σκηνή της Ελλάδας και το 2014 για το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο και η εξέλιξη του σε 40% το 2019 και για τα δυο θεσμικά πλαίσια, αποτέλεσαν σημαντικές παρεμβάσεις για τη συμμετοχή των γυναικών. Η ύπαρξη φορέων όπως η γενική γραμματεία ισότητας και το ΚΕΘΙ διαδραματίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο για την ανάδειξη ζητημάτων που άπτονται της έμφυλης ισότητας. Παρά τη σταδιακή αύξηση των ποσοστών συμμετοχής των γυναικών, εξακολουθούν μέχρι και σήμερα να παραμένουν χαμηλά τόσο σε σύγκριση με τους άνδρες όσο και με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Παράλληλα, κατά τη σύνθεση της Ελληνικής κυβέρνησης, ελάχιστες είναι οι γυναίκες που καταλαμβάνουν υπουργικά αξιώματα και μάλιστα σχεδόν στο σύνολο τους, πρόκειται για χαρτοφυλάκια που στερεοτυπικά συνδέονται με χαρακτηριστικά που κοινωνικά αποδίδονται στις γυναίκες, καταδεικνύοντας τη διατήρηση έμφυλων ρόλων. Οι συμμετέχουσες της έρευνας ανέδειξαν τη μειωμένη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική. Επιπλέον, αναφέρθηκαν σε έναν

επιφανειακό τρόπο πρόσληψης των ποσοστάσεων από τα πολιτικά κόμματα, καθώς φαίνεται να τις εφαρμόζουν περισσότερο ως αποτέλεσμα θεσμικής υποχρέωσης και λιγότερο ως έκφραση ουσιαστικής αλλαγής πολιτικής κουλτούρας. Όλες οι συμμετέχουσες συμφωνούν πως η ποσόστωση είναι ένα μεταβατικό εργαλείο που μπορεί να συμβάλλει στην αύξηση της συμμετοχής των γυναικών, μέχρι να καταστεί μη αναγκαία λόγω επίτευξης ισότιμης συμμετοχής. Για τον λόγο αυτό, ορισμένες υποστήριξαν ένα μοντέλο ισόρροπης συμμετοχής 50-50. Τέλος, αναδείχθηκε η ύπαρξη ενός ανδροκεντρικού χαρακτήρα στην πολιτική κουλτούρα της Ελλάδας, γεγονός που υποδεικνύει πέρα από τις θεσμικές παρεμβάσεις, αλλαγή των κοινωνικών αντιλήψεων και της πολιτικής νοοτροπίας.

Η εργασία κλείνει με όλες εκείνες τις προτάσεις που γυναίκες που έχουν βιώσει την πολιτική εκ των έσω, θεωρούν πως θα ενισχύσουν ουσιαστικά τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική. Οι προτάσεις αυτές ανέδειξαν τις θεσμικές μεταρρυθμίσεις όπως είναι για παράδειγμα η διατήρηση και ενίσχυση των ποσοστάσεων φύλου, αλλά και η λήψη μέτρων κοινωνικού χαρακτήρα από την πολιτεία που θα στηρίξουν τη γονεϊκότητα με τρόπο θα επιτρέπει την ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στα κοινά. Ωστόσο, στο σύνολο τους ανέδειξαν την ανατροπή του υφιστάμενου συστήματος που είναι πατριαρχικά δομημένο. Συγκεκριμένα, τα στερεότυπα που θέλουν τις γυναίκες ως κύριες φροντίστριες του σπιτιού και της οικογένειας, τα στερεότυπα που θέλουν τις γυναίκες λιγότερο ικανές να αναλάβουν θέσεις ευθύνης και του διάχυτου σεξισμού και μισογυνισμού που πλήττει τις γυναίκες σε όλα τα επίπεδα. Για να συμβεί αυτό, σύμφωνα με τα λεγόμενα τους, πρέπει να υπάρξει ενεργοποίηση του κράτους, της οικογένειας, του σχολείου για τις νέες γενιές αλλά και μιας άλλης ομάδας. Αυτής των γυναικών. Όταν οι ίδιες οι γυναίκες αντιληφθούν τις αδικίες που υφίστανται και διεκδικήσουν τα δικαιώματα και τις ανάγκες τους τότε υπάρχει ελπίδα ουσιαστικής αλλαγής μέσα στην κοινωνία.

Συνοψίζοντας, η παρούσα εργασία ανέδειξε μια σειρά κοινωνικών, θεσμικών, πολιτισμικών, οικονομικών παραγόντων που περιορίζουν την ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική. Παράλληλα, εξετάστηκε το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο και η εξέλιξη της παρουσίας των γυναικών στην πολιτική, αναδεικνύοντας τα βήματα που έχουν γίνει και τις προκλήσεις που εξακολουθούν να υφίστανται. Η αντιμετώπιση των εμποδίων είναι εφικτή μέσα από την υιοθέτηση ουσιαστικών θεσμικών παρεμβάσεων αλλά και μέσα από τη μεταβολή των κοινωνικών αντιλήψεων και της πολιτικής κουλτούρας. Οι εμπειρίες των γυναικών που

συμμετείχαν στην έρευνα ανέδειξαν τη σημασία δημιουργίας ενός πολιτικού περιβάλλοντος, στο οποίο οι γυναίκες θα μπορούν να συμμετέχουν ισότιμα καθώς «..Όταν υπάρχει αξιοκρατία, οι γυναίκες ανθίζουν».

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Ανδρούτσου, Φ. (2023). *Φύλο και πολιτική στην σύγχρονη Ελλάδα*. Διδακτορική διατριβή, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Αρβανίτης, Κ., Βλαχογιάννη, Γ., Μαντά, Μ., Ξυδοπούλου, Ε., & Παπαγιαννοπούλου, Μ. (2006). *Η συμμετοχή των Γυναικών στα Κέντρα Λήψης Πολιτικών Αποφάσεων στην Ελλάδα*. Αθήνα: ΚΕΘΙ.
- Βουγιούκα, Α., & Λιάπη, Μ. (2022). *Έμφυλες και διαθεματικές διαστάσεις της πολιτικής συμμετοχής και εκπροσώπησης: Θεωρητικές προσεγγίσεις και προτάσεις πολιτικής*. Κέντρο Διοτίμα & Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς.
- Βουγιούκα, Α., & Παπαγιαννοπούλου, Μ. (2019). *Εκλέγειν και εκλέγεσθαι: Διερεύνηση και καταγραφή στάσεων, αντιλήψεων και πεποιθήσεων για θέματα συμμετοχής και εκπροσώπησης των γυναικών σε δομές λήψης πολιτικών αποφάσεων*. Αθήνα: ΚΕΘΙ.
- Βουλή των Ελλήνων. (2026). *Βουλευτές Ανά Κοινοβουλευτική Ομάδα*. Ανακτήθηκε στις 1/6/2026 από: <https://www.hellenicparliament.gr/Vouleftes/Ana-Koinouvouleftiki-Omada/>
- Bryman, A. (2017). *Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Bryson, V. (2004). *Φεμινιστική πολιτική θεωρία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Δόβρη, Μ. (2026). «Μην το παίζετε παρθένα»: Πέντε περιστατικά casual σεξισμού στον ελληνικό πολιτικό λόγο. Ανακτήθηκε στις 24/6/2026 από: <https://www.neolaia.gr/2026/03/08/peristatika-sexismou-politikos-pologos/>
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (χ.χ). *Βουλευτές(Deputies database)*. Socioscope – Ανοικτά Κοινωνικά Δεδομένα. Ανακτήθηκε στις 17/6/2026 από https://socioscope.gr/dataset/deputies/data?type=chart&subType=column&x=elections.assembly&compare=deputy_sex&measure=deputies
- Ελληνική Κυβέρνηση (2026). *Σύνθεση της Κυβέρνησης*. Ανακτήθηκε στις 17/6/2026 από: <https://www.government.gov.gr/kivernisi/>
- Ζαββού, Α. (2021). *Η φεμινιστική προβληματική της διαθεματικότητας*. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών-156, 55-86.
- Hesse-Biber, S.N. (2022). *Μεικτές μέθοδοι έρευνας: Συνδέοντας τη θεωρία με την πράξη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ίδρυμα της Βουλής, (2014). *Το δικαίωμα ψήφου των γυναικών και η παρουσία τους στην πολιτική ζωή άλλοτε και σήμερα*. https://foundation.parliament.gr/VoulhFoundation/VoulhFoundationPortal/images/site_content/voulhFoundation/file/Ekpaideytika%20New/women/1_3women.pdf
- Καμπούρη, Ν., Χατζόπουλος, Π., Κική-Παπαδάκη, Κ. (2015). *Φύλο, Έρευνα και Καινοτομία στην Ελλάδα*. Ηράκλειο: Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας.
- Καμπούρη, Ν. (2022). Φύλο, φροντίδα και πολιτικές συμφιλίωσης εργασίας και οικογένειας στην πανδημία, *Κοινωνική Πολιτική*, 16, 76-93.
- Κωστόπουλος, Η. (2017). *Παιγνιοποιημένες Διαδικασίες πολιτικής και δημόσιας συμμετοχής*. Διπλωματική εργασία, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Τμήματος Επικοινωνίας και ΜΜΕ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

- Μοσχοβάκου, Ν. & Χατζηαντωνίου, Α. (2018). *Οδηγός προς τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας για την εξάλειψη του σεξισμού και των έμφυλων διακρίσεων*. Αθήνα: ΚΕΘΙ.
- Νέα Δημοκρατία, (2018). *Καταστατικό της Νέας Δημοκρατίας: Όπως εγκρίθηκε από το 12ο Τακτικό Εθνικό Συνέδριο*. <https://nd.gr/katastatiko>
- Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2002). *Το φύλο της δημοκρατίας : ιδιότητα του Πολίτη και έμφυλα υποκείμενα* - Σαββάλας.
- Παντελίδου-Μαλούτα Μ. (2006). *Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στην Βουλή*. Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων
- Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2014). *Δομές Πολιτικής Εξουσίας. 2^η Θεματική Ενότητα Εκπαιδευτικού Υλικού*. Αθήνα: ΚΕΘΙ.
- Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2014). *Φύλο, Κοινωνία, Πολιτική. 1^η Θεματική Ενότητα Εκπαιδευτικού Υλικού*. Αθήνα: ΚΕΘΙ.
- ΠΑΣΟΚ – Κίνημα Αλλαγής. *Καταστατικό κόμματος*. <https://pasok.gr/katastatiko/>
- Σαμίου, Δ, (2013). *Τα πολιτικά δικαιώματα των Ελληνίδων. 1864-1952*. Αθήνα: Σάκκουλας
- Στρατηγάκη, Μ. (2021). *Πολιτικές ισότητας των φύλων: ΟΗΕ, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ελλάδα*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- ΣΥΡΙΖΑ – Προοδευτική Συμμαχία. (χ.χ.). *Φεμινιστική πολιτική*. iSYRIZA στο https://isyriza.gr/vision-position-by-area/feminist_politics/
- Τεπέρογλου, Ε. (2016). Όψεις και τάσεις της πολιτικής συμμετοχής στις μεταβιομηχανικές κοινωνίες: Στο: Α.Ι.Δ. Μεταξάς (επιμ.) Πολιτική Επιστήμη, Διακλαδική και Συγχρονική Διερεύνηση της Πολιτικής Πράξης (σελ. 69-88), Τόμος VI. Συγκριτική Πολιτική.
- Τσαμπούκας, Α. (2017). Η «παρών» βουλευτίνα: γλωσσικός σεξισμός στον κοινοβουλευτικό λόγο υπό το πρίσμα της κριτικής ανάλυσης λόγου. *Proceedings of the 4th Patras International Conference of Graduate Students in Linguistics*.
- Υπουργείο Εσωτερικών. (χ.χ.). *Αποτελέσματα Εκλογών στο* <https://ekloges.ypes.gr/current/e/home/index.html>

Ξενόγλωσση

- European Institute for Gender Equality. *Gender Equality Index*, at <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/EL>
- Harding, S. (1987). *Feminism & Methodology. Social Science issues*. Indiana University Press.
- Maynard, M. (1994). Methods, practice and epistemology: The debate about feminism and research. In M. Maynard & J. Purvis (Eds.), *Researching women's lives from a feminist perspective* (pp. 10-31). Routledge.
- Weeks, A. C., Caravantes, P., Espírito-Santo, A., Lombardo, E., Stratigaki, M., & Gul, S. (2025). *When is gender on party agendas? Manifestos and (De-)democratisation in Greece, Portugal, and Spain*. *South European Society and Politics*, 30(4), 561-593.

Νομοθεσία

- N. 4654/2020 «Εκλογή Βουλευτών» (ΦΕΚ Α' 15/29.01.2020)
- N. 4604/2019 «Προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας – Ρυθμίσεις για την απονομή Ιθαγένειας – Διατάξεις σχετικές με τις εκλογές στην Τοπική Αυτοδιοίκηση – Λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 50/26.03.2019)
- N. 4255/2014 «Εκλογή μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 89/11.04.2014)
- N. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης» (ΦΕΚ Α' 87/07.06.2010)
- Π.Δ. 26/2012 «Κωδικοποίηση σε ενιαίο κείμενο των διατάξεων της νομοθεσίας για την εκλογή βουλευτών» (ΦΕΚ Α' 57/15.03.2012)
- N. 3636/2008 «Τροποποίηση του Ν. 3231/2004 “Εκλογή βουλευτών”» (ΦΕΚ Α' 11/01.02.2008)
- N. 2910/2001 «Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 91/02.05.2001)
- N. 2839/2000 «Ρυθμίσεις Θεμάτων του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσια Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 196/12.09.2000)
- Π.Δ. 152/1985 «Κωδικοποίηση σε ενιαίο κείμενο των διατάξεων της νομοθεσίας για την εκλογή βουλευτών (ΦΕΚ Α' 55/1985)
- N. 2159/1952 «Περί χορηγήσεως εις τας γυναίκας του δικαιώματος εκλέγειν και εκλέγεσθαι κατά τας βουλευτικές εκλογάς» (ΦΕΚ Α' 177/02.07.1952)

Παράρτημα: Οδηγός Συνέντευξης

Προσωπικές Αφετηρίες και κίνητρα απασχόλησης

- Θα μπορούσατε να περιγράψετε τη διαδρομή σας προς την πολιτική;
- Τι σας ώθησε να ασχοληθείτε με τον συγκεκριμένο χώρο;
- Είχατε κάποια προηγούμενη εμπλοκή με την πολιτική πριν αποφασίσετε να ασχοληθείτε ενεργά;

Προκλήσεις

- Με ποιος τρόπο θεωρείτε ότι το φύλο σας επηρέασε την πολιτική σας πορεία;
- Κατά τα πρώτα σας βήματα, στην προεκλογική περίοδο, αντιμετωπίσατε συγκεκριμένες δυσκολίες;
- Πως εξελίχθηκαν αυτές οι δυσκολίες μετά την εκλογή σας;
- Έχετε βιώσει στιγμές στην πολιτική σας πορεία όπου θεωρήσατε ότι οι δυνατότητες σας ήταν περιορισμένες;
- Έχετε βιώσει κάποιο περιστατικό σεξισμού, στερεοτύπων ή άνισης μεταχείρισης;

Θεσμικό Πλαίσιο

- Πως θα αξιολογούσατε το θεσμικό πλαίσιο και των ρόλων των πολιτικών κομμάτων ως προς τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική;
- Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι ποσοστώσεις έχουν συμβάλει στην ενίσχυση των γυναικών στην πολιτική;
- Πως θα περιγράφατε την πολιτική κουλτούρα στην κεντρική πολιτική σκηνή της Ελλάδας;

Προτάσεις

- Ποιες αλλαγές/μέτρα θεωρείτε ότι θα μπορούσαν να ενισχύσουν τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική;
- Πως θα μπορούσαν τα κόμματα να στηρίξουν αποτελεσματικά την ανάδειξη γυναικών σε ηγετικές θέσεις;
- Κατά τη γνώμη σας, με ποιον άλλον τρόπο θα μπορούσε να αυξηθεί η συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική;

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.